

Documenta i Centar za mir, nenasilje i ljudska prava,
članice Koalicije za REKOM
organizuju

**Konzultacije s organizacijama civilnog društva u Osijeku i Osječko-baranjskoj županiji
o nacrtu statuta REKOM**

**13. srpanj 2010. godine
Volonterski centar, Jägerova 12, Osijek, Hrvatska**

PROGRAM

10.00 – 10:30	Otvaranje konzultacija Nikoleta Poljak, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek Vesna Teršelič, Documenta, Zagreb
10:30 – 10:45	Konzultacije civilnog društva o osnivanju REKOM-a: Cilj i tijek konzultacijskog procesa Eugen Jakovčić, Documenta, Zagreb
10:45 – 12:00	Kakav REKOM? Diskusija o nacrtu statuta REKOM-a Sastav i izbor članova REKOM Uvodničarka: Vesna Teršelič
12:00 – 12:30	Pauza
12:30 – 13:45	Ciljevi i zadaci REKOM-a Diskusija
13:45 – 14:00	Pauza
14:00 – 15:00	Kakav REKOM? Nastavak diskusije o nacrtu statuta REKOM-a Ovlasti i odnos REKOM-a s pravosuđem Diskusija
15:00	Zaključne riječi

Sudionici i sudionice:

Vesna Teršelič, Documenta, Zagreb, Hrvatska
Eugen Jakovčić, Documenta, Zagreb, Hrvatska
Darija Marić, Documenta, Zagreb, Hrvatska
Nikoleta Poljak, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek, , Hrvatska
Marija Lovrić, član porodice žrtava, Osijek, Hrvatska
Ladislav Bogнар, Učiteljski fakultet, Osijek, , Hrvatska
Slavko Kecman, Udruženje za mir, nenasilje i ljudska prava, Bilje, Hrvatska
Božana Vincetić, Ekumenski forum europskih kršćanki – EFEK, Hrvatska
Dejan Grković, Diakonia Evangeličke crkve, Osijek, Hrvatska
Veselinka Kastratović, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek, Hrvatska
Tomislav Hajduković, Hrvatska udruga logoraša, Osijek, Hrvatska
Miljenko Turniški, Agencija za lokalne demokracije, Osijek, Hrvatska

Štefica Krstić, Žrtve Domovinskog rata, Osijek, Hrvatska
Branislav Vorkapić, Organizacija za građanske inicijative, Osijek, Hrvatska
Vesna Nedić, Mirovna grupa Oaza, Beli Manastir, Hrvatska
Draga Solar, Documenta, Zagreb, Hrvatska
Robert Adrić, Županijski sud, Osijek, Hrvatska
Idriz ef. Bešić, Islamska zajednica, Gunja, Hrvatska

Promatrači/ce:

Arnaud Kurze, George Mason University, Washington DC

Nikoleta Poljak: Dobar dan svima. Jako mi je drago da ste se odazvali pozivu. Pozdravljam naše današnje organizatore koji su zajedno sa Centrom za mir, nenasilje i ljudska prava današnji skup pripremili i koji jako puno truda i energije, volje, entuzijazma ulažu u cijeli ovaj proces i cijelu ovu inicijativu. Ovdje su Vesna Teršelič iz Documente, Eugen Jakovčić, također iz Documente i Darija Marić iz iste organizacije. Ja sad ne mogu sakriti svoje zadovoljstvo i sreću što su oni danas ovdje s nama i što ste vi također došli da zajedno pronađemo put realizaciji Inicijative za REKOM. Nažalost, Katarina Kruhonja nije danas bila u mogućnosti doći, ali ja se nadam da će u nekim sljedećim susretima, kada je u pitanju ova inicijativa, i ona sudjelovati. Ja se nisam predstavila, ako netko slučajno ne zna, ali mislim da većinu ljudi ovdje znam. Ja sam Nikoleta Poljak iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava i predala bih sada riječ Eugenu Jakovčiću da započne današnji konzultativni proces.

Eugen Jakovčić: Ja vas isto pozdravljam. Evo, Nikoleta Poljak je rekla ovih nekoliko uvodnih riječi i vidim da nas ima dosta koji smo bili i prošli put u Osijeku, točnije prošle godine 17. listopada. Vidim i neke nove ljude i drago mi je što ste ovdje sa nama. Mi smo zamislili današnji skup kao radni, s obzirom da ćemo danas, za razliku od prošlog puta, kad smo više-manje predstavili inicijativu načelno, ovog puta se fokusirati na ono što je u fokusu regionalne koalicije koja okuplja više od 800 organizacija, pojedinaca i pojedinki. Znači, mi smo u ovom trenutku fokusirani na izradu nacrtu statuta buduće komisije, i to je jedan vrlo važan rad koji cijelo vrijeme zapravo traži *input* s terena i od organizacija i pojedinaca i pojedinki koji su zainteresirani za cijeli ovaj proces. Prije nego što krenemo i prije nego što također Vesna Teršelič kaže par uvodnih riječi, mi ćemo vam pustiti nekoliko spotova, ako ih možda niste vidjeli u programima, bar kad je u pitanju Hrvatska, Nove TV i Hrvatske Radio Televizije. Riječ je o našoj kampanji, to je također jedna od važnijih aktivnosti koalicije u ovom periodu. Mi zapravo pokušavamo senzibilizirati javnost za cijelu ovu priču kako bismo uspjeli sljedeće godine u travnju i svibnju prikupiti 1.000.000 potpisa u cijeloj regiji. Naravno, tu je važna participacija i Hrvatske, i to će sve ojačati našu inicijativu i, ja bih rekao, učiniti nas još relevantnijim i naše argumente još jednom podvući pred parlamentima koji će trebati usvojiti jedan ovakav mehanizam. Mi ćemo vam sad pustiti spotove, također u ovoj kampanji smo pokušali biti fokusirani na one koji su nam najvažniji, a to su žrtve i udruženja žrtava tako da se u samoj kampanji pojavljuju slogani. Jedan od najvažnijih slogana, upravo ga vidite sada na ekranu - da se činjenice o svim žrtvama ratova 1991–2001. na područjima bivše Jugoslavije utvrde. U kampanji se pojavljuju i same žrtve. Mi smo zadovoljni što u našoj kampanji u Hrvatskoj, što kroz televizijski spot, što kroz oglase u novinama, pogotovo u Novom listu su se zapravo pojavljivali i predstavnici žrtava od Mirka Kovačića iz Vukovara, Jelene Bakete iz Lovasa i Marice Šeatović iz Novske. Kampanja je imala jednu zajedničku poruku za cijelu regiju. Naravno, ona je prilagođena svim jezicima i posebnostima svake od zemalja. Ja bih sada evo da pogledate spotove. Tu je nekoliko verzija, za Bosnu i Hercegovinu, za Srbiju, Hrvatsku, Kosovo, Crnu Goru. Naravno, vi ćete prepoznati, u našem spotu se pojavljuje od žrtava Mirko Kovačić iz Vukovara, a u oglasima su se pojavljivale naizmjenično Marica Šeatović i Jelena Baketa. Ja bih Dariju Marić zamolio da to pogledamo, pa ćemo onda nastaviti, zapravo onda ćete se i predstaviti.

Eugen Jakovčić: Samo da vam još kratko pojasnim. Ideja je bila da pokušamo naravno senzibilizirati javnost, ali da pokušavamo također naglasiti da cijela inicijativa i cijeli ovaj proces nije važan samo žrtvama i udruženjima žrtava, nego da je to zapravo izuzetno važno za

cijelu našu javnost, za sve građane. Nadam se da ste to negdje prepoznali kroz ove poruke, o boljem životu, o društvu koje nakon utvrđivanja činjenica, može biti relaksiranije i u tom smislu smo se pokušali u samoj kampanji okrenuti i puno široj skupini. Znači, ne samo onima koji su zainteresirani za cijelu ovu inicijativu, nego i običnim građanima za koje smatramo da su senzibilizirani za ovu temu, da ih samo treba potaknuti. Toliko o kampanji.

Vesna Teršelič: Hvala Eugene. Ja bih sada predložila da se svi predstavimo. Ja sam Vesna Teršelič i lijepo mi je biti ponovno u Osijeku.

Darija Marić: Ja sam Darija Marić iz Documente, kao što je Nikoleta Poljak već rekla.

Marija Lovrić: Ja sam Marija Lovrić.

Ladislav Bognar: Ladislav Bognar, profesor na sveučilištu.

Slavko Kecman: Slavko Kecman, Udruženje za mir i ljudska prava iz Bilja.

Božana Vincetić: Božana Vincetić iz vjerske organizacije žena, Ekumenski forum europskih kršćanki.

Dejan Grković: Dejan Grković, đakon Evangeličke crkve.

Veslinka Kastratović: Veslinka Kastratović, Centar za mir, Osijek.

Tomislav Hajduković: Tomislav Hajduković, Hrvatska udruga logoraša.

Nikoleta Poljak: Nikoleta Poljak, Centar za mir, Osijek.

Miljenko Turniški: Miljenko Turniški, Agencija za lokalne demokracije, Osijek.

Štefica Krstić: Štefica Krstić, Udruga Žrtve domovinskog rata.

Branislav Vorkapić: Branislav Vorkapić, Organizacija za građanske inicijative.

Vesna Nedić: Vesna Nedić, Mirovna grupa Oaza, Beli Manastir.

Draga Solar: Draga Solar, Documenta.

Eugen Jakovčić: Eugen Jakovčić, Documenta. Evo, Vesna Teršelič, izvoli.

Vesna Teršelič: Pa ja bih predložila da možda još čujemo nekoliko riječi o samom tijeku konzultacijskog procesa. Mi smo 1. lipnja, kad je krenula kampanja sa spotovima i lecima, prvi put skupa počeli raspravljat o nacrtu statuta koji je pred vama. Sutra ponovno idemo u Vukovar. Dakle, bili smo prošle godine 17. listopada u Osijeku, pa smo prošle godine u rujnu bili u Vukovaru i sutra ponovno idemo u Vukovar da bismo čuli koji su prijedlozi, koja su mišljenja, šta kažete na ovaj prvi nacrt statuta. Pa onda negdje krajem kolovoza idemo regionalno u Mostar gdje će se sresti ljudi iz različitih zemalja, dakle iz Bosne i Hercegovine, s Kosova, iz Srbije, iz Hrvatske, iz Crne Gore. Nadamo se da će bit i kolege iz Slovenije i Makedonije, jer i tamo počinje proces razgovora o ovoj inicijativi. Pa onda idemo, ja mislim 31. kolovoza u Knin, i u Hrvatskoj, u rujnu, imamo samo jedan veliki događaj. Taj će bit u

Zagrebu 25. i 26. rujna. To je veliki forum. Forumi su prilike kada se okupljamo iz cijele regije i nadamo se da ćemo onda na forumu imat prerađenu verziju ovog nacrtu koja će onda uključiti i ono što ćete vi danas reći, dakle i vaša mišljenja. Na statutu radi radna grupa u kojoj su i kolega Pavlaković iz Hrvatske, ali iz svake od zemalja koje su do sada sudjelovale u koaliciji za regionalnu komisiju, po jedna osoba - iz Crne Gore Tea Gorjanc-Prelević, iz Srbije Nenad Dimitrijević, iz Bosne i Hercegovine Midhat Izmirlija, s Kosova Teki Bokshi. Neki su pravnici i pravnice. Iz Hrvatske je to povjesničar. On je upravo završio nacrt preambule koji ovdje još nemate. Vidite da u nacrtu na mjestu preambule, imate samo tri točkice. Dakle, u drugoj verziji nacrtu će se pojaviti prijedlozi i onih članaka koji još nisu uvršteni. Nacrt je rezultat preporuka koji smo mi svi skupa rekli u konzultacijskom procesu koji traje od 2006. godine i mnogi među vama su već vidjeli i sažete izvještaje tog cijelog konzultacijskog procesa, a odražava i iskustva komisija za istinu u svijetu. U svijetu je funkcioniralo više od 30 komisija za istinu i radna grupa se trudila da u prijedlogu statuta stvarno ugradi sve ono što smo govorili, vodeći računa o dosadašnjim iskustvima. Rasprava će se nastaviti, dakle i na konzultacijama u Pakracu i širom cijele regije do 10. prosinca na dan ljudskih prava, kad se opet vidimo na forumu u Sarajevu i kad bi zapravo trebali imati završnu diskusiju nakon koje će radna grupa proizvest konačni prijedlog statuta. Sljedeća godina nam ostaje za kampanju, za prikupljanje potpisa, jer smo se obavezali da ćemo skupiti 1.000.000 potpisa potpore za ovu inicijativu i onda bi je 1. lipnja 2010. godine predali skupštinama i vladama. Imamo, dakle, skoro godinu dana, ja bih rekla da nam predstoji jako velik posao oko komunikacije s političarima i političarkama. Možda i najteži dio našeg zadatka jer je suočavanje sa prošlošću i dokumentiranje svih činjenica o ratu nešto što političari i političarke ne pozdravljaju na prvu loptu. Mislim da im treba jako dobro obrazložiti zašto je važno utvrditi činjenice o svim žrtvama, zašto je važno proizvesti jedan vjerodostojan izvještaj, što bi mogla regionalna komisija za utvrđivanje činjenica, zašto je važno da taj izvještaj onda sadrži činjenice o svim žrtvama, o ubijenima, o nestalima, o onima koji su bili u logorima, o onima koji su bili u zatvorima, koji su bili mučeni, onima koje su bile silovane ili bili silovani i zašto je važno imati jedan takav poduhvat, i tu će nam biti itekako bitna podrška svakog. Svaki razgovor koji vi možete odraditi s nekim vrijedi zlata. Ja bih kratko uvodno govorila o nacrtu. Kad pogledate ovaj nacrt i ako ga okrenete na drugu stranicu, htjela bih vam dati jednu informaciju iznad preambule koja je bitna. A to je da bi taj predloženi statut bio aneks međunarodnog sporazuma koji bi potpisale i ratificirale države ugovornice, dakle Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Slovenija i Srbija. U radnoj grupi su se, dakle, odlučili za model koji je prije korišten pri ustanovljenju stalnog Međunarodnog kaznenog suda. Rad Međunarodnog kaznenog suda, koji radi u Haagu, reguliran je statutom koji je isto tako bio aneks međunarodnog sporazuma, samo da znate otkud ova ideja, koja institucija je koristila ovaj princip. I onda se tom određenom broju država ugovornica pristupa tako da se prvo potpisuje taj sporazum, a onda ga se ratificira kod nas u Saboru i u drugim parlamentima u regiji, što bi i omogućilo da neke države odmah ne ratificiraju. Dakle, mogu biti različiti dani potpisivanja, mogu biti različiti dani ratifikacije. Isto tako omogućava da statut kad ga se jednom definira, kad u njemu budu svi značajni članci, da više ne doživljava promjene. Dakle, nije više podložan raspravama u parlamentu. Kad se jednom potpiše sporazum, s njime se i prihvaća statut. Statut mora biti vrlo kvalitetan, usuglašen i mora odražavati sve elemente, imati sve karakteristike koje su potrebne da bi se na temelju jedinstvene metodologije utvrdile činjenice o svim žrtvama. I evo ja ne bih govorila o svakom od članaka. Spomenut ću samo iz ovog prvog dijela općih odredbi, one odredbe koje mi se čine posebno važne. Primjerice, član 4, da bi sjedište REKOM-a bilo u Sarajevu, jer je Sarajevo grad koji je bio pod opsadom, jer je u Bosni i Hercegovini u vrijeme ratova od 1991. do 1995. ubijeno i nestalo najviše ljudi, ali naravno da se i o tom članu i o svim drugim može još raspravljati. I sve što vidite ovdje je apsolutno podložno raspravi, vašim komentarima i

prijedlozima. Mandat REKOM-a, kako stoji ovdje, bio bi dvije godine nakon uvodnih šest mjeseci. S time da tu moram reći da smo već imali konzultacije 1. lipnja u Zagrebu s organizacijama civilnog društva, pa smo onda 11. lipnja u Zagrebu imali regionalne konzultacije pravosuđa, pa su već bile regionalne konzultacije organizacija civilnog društva u Banja Luci, konzultacije mladih u Podgorici, dakle konzultacije o nacrtu su u tijeku. I ono što se vrlo jasno čuje je da bi dvije godine za ovako kompleksnu situaciju, za ovako složene ratove bilo premalo, da se već pomiče stvar prema tome da mandat bude tri godine, samo da imate tu informaciju. O zastupanju, u članku 6, REKOM bi predstavljao predsjednik ili predsjednica REKOM-a, koju biraju članovi. I možda ne bih baš o svim člancima, pa bih išla na, u diskusijama nam se pokazalo da je zapravo dobar početak za raspravu, da prvo govorimo o članovima i članicama i o strukturi. Da je to dobro polazište za raspravu. Pa bih vas provela kroz članke od 10. do 14, pa ćemo se kasnije vratiti na ciljeve, da prvo razgovaramo o članovima i članicama. Što se tiče sastava REKOM-a, radna skupina je predvidjela dvije mogućnosti. Ima argumentaciju za jednu i za drugu. Prva, koja je njima draža je da REKOM čini 20 članova i članica. Oni govore u opciji A) 20, u opciji B) o 21 članu/članici, zato što ne bi željeli da komisija bude prevelika, dakle da to bude grupa koja može sjesti oko jednog sličnog stola, da se mogu svi čuti, da mogu raditi, jer ako bi imala 40, u svijetu nije postojala nijedna tako velika komisija. Kada se radi na suradnički način, često oni koji vode te suradničke procese kažu: „Bilo bi dobro da grupa ima 20 do najviše 25 osoba.“ Dakle, i radna grupa se vodila shvaćanjem - da bi svi surađivali, treba postojati ograničeni broj članova - manji od 30. I njihov je prijedlog onda bio da iz Bosne i Hercegovine bude više članova, predlažu pet, jer je Daytonskim sporazumom i Ustavom, koji je vezan uz sporazum u Bosni i Hercegovini, predviđeno da sva tijela koje imenuju vladine institucije u Bosni i Hercegovini odmah imaju tri člana i članice koje odražavaju nacionalni sastav Bosne i Hercegovine, a voljeli bi imati više od tri i misle da bi to odrazilo i činjenicu da je u Bosni i Hercegovini stradalo najviše ljudi. Dakle, dva su dijela te argumentacije, jedan je da iz Bosne i Hercegovine po definiciji moraju biti jedan Bošnjak i Bošnjakinja, Srbin, Srpkinja, Hrvat, Hrvatica, jer je to tako predviđeno Ustavom i tu nema nekog zaobilaznog puta, a htjeli bi imati mogućnost da neki članovi budu reprezentirani na drugi način. Iz Hrvatske, Kosova i Srbije da budu po tri člana, članice, a iz Crne Gore, Makedonije i Slovenija po dva. I kad argumentiraju Hrvatsku, Kosovo i Srbiju radna grupa kaže da bi predložili tri, vodeći računa o načinu na koji su te zemlje bile uključene u rat, bilo da su iz njih dolazile jedinice koje su sudjelovale u ratu, bilo da se rat vodio na njihovom području, s time da je opcija B) ona standardna, međunarodna, poznata, ona koju inače znate, da REKOM čini 21 član/članica od kojeg svaka država bira po tri člana/članice. I vrlo nam je važno da čujemo šta vi o tome mislite. Dakle, koja vam se opcija čini bolja i koji su vaši argumenti za tu opciju. U članu 11. se kaže da su članovi i članice nezavisni. Oni predstavljaju REKOM, ali nastupaju u svoje ime. Dakle, oni kad ulaze u regionalnu komisiju, ne ulaze u ime svoje institucije ili svoje organizacije, bila ta organizacija ili institucija pravni fakultet, ili pak neka udruga obitelji nestalih ili pak neka organizacija za ljudska prava. Oni će tu u komisiji sjediti kao osobe koje govore u svoje ime i iznositi će svoje stavove, a neće predstavljati tu organizaciju koja ih je možda i kandidirala. Što se tiče kriterija za izbor članova i članica, predlažu sljedeće, što vrlo jasno proizlazi iz konzultacija je da smo u konzultacijama rekli da bi preferirali da članovi regionalne komisije budu državljani država ugovornica jer u komisijama u svijetu često je postojala i mogućnost da članovi komisije budu državljani stranih zemalja. Ovdje se jako jasno pokazalo u svim zemljama, da bi mi htjeli da to budu državljani i državljanke država ugovornica. Drugi paragraf kaže da članovi i članice trebaju biti osobe visokih moralnih osobina, od integriteta i ugleda. Ova vrsta opisa je obično vezana i uz članstvo u međunarodnim pravosudnim institucijama i ona je uzeta iz statuta međunarodnih sudova. E sad, sljedeći dio posvećen je tolerantnom dijalogu i konstruktivnom rješavanju sporova. To

nije dio nijednog međunarodnog sporazuma, ali se radnoj skupini činilo da je to zbog specifičnosti naše regije potrebno, pa me zanima koje je vaše mišljenje, koje mogu uživati povjerenje naroda u svim državama ugovornica. E sad je pitanje, koje je već postavljeno na nekim prošlim konzultacijama, kako će se to provjeriti, pa me zanima što vi o tome mislite. Oko trećeg stava već se vodilo dosta diskusije, dakle da su članovi i članice REKOM-a psihofizički sposobni, imaju visokostručnu spremu. Već se postavilo pitanje da li to znači moguću diskriminaciju. Radna skupina je zapravo htjela naglasiti da će posao regionalne komisije biti vrlo težak, koji iziskuje cjelodnevni rad i više od toga, i fizički, i psihički i emotivni angažman svake osobe, koja će biti član i članica REKOM-a i da to naprosto iziskuje da ta osoba bude zdrava jer će inače teret velikog posla koji će imati u slušanju svjedoka i žrtava neravnomjerno pasti na različite članove i članice. Oni su vodili računa o tome, a kad su predvidjeli visokostručnu spremu, smatrali su to zbog obima i vrste dokumentacije koju treba brzo organizirati i moći brzo savladati. Dakle, riječ je i o slušanju samih svjedoka zločina i žrtava, a riječ je i o proučavanju vrlo obilne dokumentacije, kako one koja je vezana uz već dovršene sudske procese, bili oni pred domaćim ili pred međunarodnim pravosudnim institucijama, tako i uz dokumentaciju koju su već prikupile ili znanstvene institucije, ili vladine institucije ili pak organizacije za ljudska prava. No, oko jednog i drugog dijela ovog stava već se vodila žustra rasprava. Ja sam sigurna da nas nećete razočarati i da ćete imati puno komentara. Svaka država ugovornica bira najmanje jednu ženu za članicu REKOM-a. Dakle, od ukupnih 20 ili 21, svaka država, ako bi imala po tri članice/ člana iz države, to bi garantiralo da bude jedna žena, dakle najmanje sedam žena bi bilo, s time da smo već imali primjedbu da bi tu trebalo navesti najmanje jednu ženu/muškarca, dakle da je moguća i druga opcija. Što mislite? Vrlo konstruktivna primjedba. E sada 5. stav govori o tome da „ne mogu biti izabrane osobe za koje postoji ozbiljna sumnja, da su na bilo koji način odgovorne za kršenje ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava.“ I već se vodila rasprava o dijelu koji kaže da su „blisko povezane sa osobama koje su odgovorne ili pod istragom za takva djela“, treba li tu dodatno preciziranje? Niti mogu biti osobe koje su podržavale ili poticale izvršenje takvih djela. Za člana i članicu REKOM-a ne mogu biti izabrani i istaknuti politički ili javni dužnosnici ili osobe koje su to bile u vrijeme koje obuhvaća nadležnost REKOM-a. Ja bih sad rekla nešto o proceduri i o tome da kandidate mogu predlagati organizacije civilnog društva ili ustanove, ili pak 30 građana i građanki države ugovornice. Dakle, može to biti skupina građana, ali ne može samo jedna osoba ili samo dvije osobe, jer se pokušava smanjiti broj onih koji će biti nominirani. Dakle, da se ne dogodi da bude 2.500 nominacija. Radna skupina je mislila o tome kako u procesu nominacija osigurati da tu bude razuman broj nominacija koji podržava manji broj od 30 osoba. Taj postupak kandidiranja će provoditi izborno povjerenstvo, i to će izborno povjerenstvo dostaviti listu predsjedniku ili pak predsjedništvu države ugovornice. Za sada imamo samo predsjednike, pa neću spominjati predsjednice država u ovoj regiji, a predsjedništvo je u Bosni i Hercegovini. Izborno povjerenstvo bi imalo devet članova i članica. Oni bi trebali ispunjavati iste uvjete koje bi ispunjavali članovi i članice REKOM. I oni koji su u izbornom povjerenstvu ne mogu biti članovi i članice REKOM-a. Dakle, izbjegava se sukob interesa. Troje od devet članova izbornog povjerenstva bi imenovao ministar ili ministrica ljudskih ili manjinskih prava, mi to u Hrvatskoj nemamo, ali imamo Ministarstvo pravosuđa, dakle imamo ministra pravosuđa, koji bi u konzultaciji sa članovima saborskog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina imenovao ta tri člana izbornog povjerenstva, a druga tri bi imenovali članovi i članice naše Koalicije za regionalnu komisiju i onda bi preostalo izabrati još tri člana i ove dvije trećine izbornog povjerenstva bi onda raspisalo javni natječaj kako bi se izabrala još preostala tri člana u roku od 60 dana. Izborno povjerenstvo bi u roku od osam dana od svog konstituiranja raspisalo natječaj za kandidiranje, nakon čega bi mogle krenuti nominacije na način da bilo koja skupina državljana jedne zemlje, njih 30, može nominirati ili

ih pak mogu nominirat bilo kakve organizacije civilnog društva ili ustanove, bile one ustanove poput zavoda, instituta ili pak neke druge institucije. I kad se onda raspiše natječaj, normalno da postoji onda rok unutar kojeg se mogu slati kandidature, i u roku od 60 dana nakon zatvaranja natječaja izborna povjerenstvo bi trebalo obavijestiti javnost o listi kandidata i uputit tu listu predsjednicima država. Taj bi se postupak provodio u svim državama ugovornicama. Izborna povjerenstvo onda može intervjuirat kandidate, a ti bi intervjui bili javni. E sad, to je pak nešto o čemu trebamo razgovarat. Ja bih rekla da se to radilo u nekim državama, primjerice u Južnoafričkoj Republici. Baš su se javno radili ti intervjui. To je nešto s čime možda u Hrvatskoj još nemamo puno iskustava, ali možemo ih steći. I tridesetog dana od kada povjerenstva dostave liste kandidata predsjednicima, ili pak predsjedništvu država ugovornica, predsjednici bi obavijestili jedni druge o svojim izborima. Dakle, tu važnu ulogu ima predsjednik ili predsjedništvo. Prije nego što bi obavijestili javnost, zašto je to važno? Važno je izbjeći da recimo predsjednik Srbije ili predsjednik Hrvatske kaže listu svojih kandidata za koje on smatra da trebaju biti članovi i članice, a onda odmah nakon toga drugi predsjednik reagira i kaže: „Za nas su ovi kandidati neprihvatljivi zato jer imaju sukob interesa, ili su u neko vrijeme koristili govor mržnje, ili se nisu suprotstavili zločinima.“ Dakle, bitno je da predsjednici imaju mogućnost razmijenit te informacije prije nego ih objave. Pa da tu još imaju mogućnost korekcije i u roku od 15 dana nakon što su svi predsjednici razmijenili liste kandidata, onda predsjednici s tim idu u javnost. Najstariji član ili članica REKOM-a bi onda sazvala konstituirajuću sjednicu i onda bi se u roku od 15 dana unutar regionalne komisije izabrao predsjednik ili predsjednica koja će predsjedavat REKOM-om, i to REKOM bira sam. I kao što ovdje piše, na prvoj konstituirajućoj sjednici oni će nastojati izabrati predsjednika, predsjednicu i usvojiti Poslovnik o radu. I isto tako u članku 14. piše da treba osigurati i sudjelovanje najvećinskih zajednica, dakle da se ne bi dogodilo da predstavnici manjina nemaju nikakvu šansu biti nominirani i izabrani. O tome treba voditi računa, s time da to nije obavezno - „države će nastojati da sastav komisije bude reprezentativan tako da pored pripadnika najbrojnije etničke skupine, uključuje i pripadnike drugih zajednica“ iz pojedine zemlje. Ja bih tu stala i otvorila prvi krug rasprave. Dakle, da ne razgovaramo odjednom o svemu, nego da se fokusiramo na dijelove nacrtu statuta. Pošto mi snimamo ove naše konzultacije, ja bih vas molila da se javljate za riječ i kad se javite za riječ i mikrofoni dođu do vas, prvo vas molim da ne govorite dok mikrofoni nisu došli do vas jer onda nemamo snimku, ali i da se predstavite, da onda kad se transkribira znamo tko je govorio u kojem dijelu.

Eugen Jakovčić: Evo, je li imamo nekoga? Mislim jasno vam je, na prošlim konzultacijama smo naglasili da bi buduća regionalna komisija trebala biti regionalna, istražna, vansudsko, službeno tijelo. Interes nam je da ovaj nacrt statuta upravo sa vama provjerimo. Na ovom cijelom procesu radi radna skupina stručnjaka i stručnjakinja, ali nam je potrebna povratna informacija i vaš stav o svim točkama koje je Vesna Teršelič precizno iznijela.

Branislav Vorkapić: Ja imam jednu dilemu posmatrajući prije svega hrvatski Ustav, a djelomično poznavajući i ostale ustave u okruženju. Reč je o adresantu. U nacrtu statuta govorimo predsjednik, odnosno predsjedništvo države. Ja nisam siguran da prema hrvatskom Ustavu ova materija spada u nadležnost predsjednika, pogotovo ako ste napravili komparaciju sa Haaškim sudom - to je nešto o čemu Vlada donosi odluke, a ne predsjednik. Znači, na ustavno-pravnoj razini mislim da bi trebalo ove stvari provjeriti dodatno, u odnosu na ono što ovdje piše. Nisam siguran da li je u skladu sa našim ustavom da predsjednik države može biti taj adresant. Pa i kasnije, u onoj praktičnoj proceduri, potvrđivanje imena i tako dalje. Ili je to nešto što je u mandatu Vlade, a u skladu sa Ustavom Republike Hrvatske, mislim da to treba još malo pročešljati. Sad mi jasnije da ovaj statut u stvari će biti aneks međunarodnog

sporazuma. Moja dilema je bila više sa pravne strane, što je to, jer nije dovoljno reći međunarodna regionalna organizacija, bez karakteristike pravne osobnosti. O čemu se tu radi? Meni i dalje malo to visi. Znači, pitanje: što je to? Svakako slažem se sa ovim komentaram - period djelovanja dvije godine, kolegica je rekla tri. Ja mislim da je i tri godine malo, ali to je moje osobno mišljenje, i mislim da bi u tom smislu trebalo dati ipak malo više prostora zbog obimnosti posla o kojem se govori i u varijanti A) ili B), ali sve se nekako vrti oko 20-tak osoba i tako dalje, dvije godine, tri godine za nažalost sve ono što se izdešavalo i kako se izdešavalo mislim da nije dovoljno. Znači, mislim da treba razmišljati o nekom dužem periodu. Što se tiče kriterija i izbora članova, - ono što je meni tu magla, a to je izvori dokaza za ono što mi ovdje stavljamo kao kriterij. Osim nešto što je praktične prirode da smo državljanin ili državljanke, ali sve ovo „visokih moralnih osobina“ i tako dalje, to su veoma, nemojte mi zamjeriti, ali fluidni kriteriji. A s obzirom da će se ovo bazirati na nekom međunarodnom sporazumu i tako dalje, što će tu biti taj kriterij, odnosno izvor dokaza za ono što mi ovdje želimo. Isto tako u stavku 3, članka 12. psihofizičko sposobni u kontekstu kojem si ti, Vesna Teršelič dala objašnjenje, što to znači, tko će to utvrditi i tako dalje. Pitanje visoke stručne spreme meni bi bilo definitivno prihvatljivo, ako bi izrekom bilo rečeno, primjera radi, pravni aspekti, pa normalno onda da će se pravnik lakše snaći u sto papira, međutim čini mi se da je ovo puno šire nego što je to pitanje pravnih stvari ili nekih drugih. Tako da ovo pitanje visoke stručne spreme, za mene nikakva garancija nije poznavanja, odnosno sposobnosti da se u jednom širom kontekstu bavi materijalom koji obuhvaća ovu tematiku, koja nije samo pravne prirode, nego i sociološka i psihološka i tako dalje. Znači, ako treba biti visoka stručna sprema, onda treba jasno definirati što je to u odnosu na posao kojim se treba baviti. Za mene osobno ovo nije relevantan kriterij. Mogu razumjeti ovu psihofizičku sposobnost, samo kažem veoma je upitno šta je izvor dokaza za to. Isto kao što u članku 5. ne mogu biti izabrane osobe za koje postoji opravdana sumnja i tako dalje, što sad to znači? Koga ćemo mi dovoditi u situaciji da prema tim kriterijima ima svoj stav? Da li su državne institucije relevantne za utvrđivanje takvih kriterija ili ne? Veoma dvojbeno. Tako da su meni ovdje veoma upitna pitanja izvora dokaza. Isto tako za člana ili članicu REKOM-a ne mogu biti izabrani istaknuti pojedinci. Šta znači istaknuti? Državna razina, lokalna razina, regionalna razina u kontekstu jedne države. Taj pojam je veoma, veoma rastezljiv. I ovo pitanje izbora članova ili članica REKOM-a, ja mislim da je ovo bespotrebno kompliciranje stvari. Naime, ja tu stvar posmatram sasvim drugačije. Osnivači su države. Utvrditi će se da li u ovom praktičnom postupku osnivanja, da li je to u nadležnosti vlade, odnosno predsjednika država, odnosno tko će na toj praktičnoj razini stvar voditi, postavljati. Ovaj nacrt to pitanje prejudicira. Mislim da to kao ideja nije loše, ali da je teško primjenjivo. Ja mislim da bi ta stvar trebala biti puno jednostavnija, jer kada osnivači nešto osnivaju, a sad "neko drugi" treba sudjelovati u ovom postupku, mislim da bi to moglo izazvati nepotrebne „bumerang reakcije“. Slažem se da kriteriji neki trebaju da postoje, ali ovo što ovdje stoji kao kriterij meni je veoma upitno, samo izvor dokaza i ništa drugo. Ovako kako je napisano. Sudjelovanje pripadnika neveličanskih zajednica, dobra intencija, ali mislim da s obzirom na broj onih koji trebaju to, da će to naprosto biti nemoguća misija. Jedna zemlja treba dati pet ili tri ili dva člana, pa treba biti i žena, što je O. K., pa treba biti pripadnika nekih manjina. Kojih manjina? Znači, da li je to sad po onom kriteriju veća manjina ili manja manjina itd. Mislim, razumijem intenciju, da je dobra, ali mislim da je to nemoguća misija u ovom smislu. Evo za sada samo ti početni komentari. Evo toliko.

Slavko Kecman: Ovako, ovaj uvodni deo, to je sve u redu, i samo ću malo nešto u vezi tih kriterija. Mali osvrt šta je kolega rekao, ja čak imam neki predlog kako bi trebalo to da izgleda pošto mi je dosta to vezano uz struku. Pazite ovo kod člana 12, točke 2, bit će dovoljno da piše da su članovi i članice osobe od integriteta i ugleda posvećene tolerantnom dijalogu i

konstruktivnom rješavanju sporova i ništa više. Šta je kolega rekao, potpuno se slažem. Pitanje osobina moralnih osobina, uživanje povjerenja, deplasirano je o tom govoriti, mislim to je nepotrebno. Dalje, kod točke 3, ja ću vam samo reći, analizirajući statut pojedinih država, a to sam često radio, jedino valjda SAD tamo u nekim aneksima predviđa da psihofizičku sposobnost mora imati osoba koja će da bude predsjednik države. A sad visoka sprema, isto mislim iako bi bilo poželjno, ali kažem ovo psihofizičke sposobnosti mislim da bi zaista trebalo to izbaciti. Dalje kad je pitanje stavak 5, navezak tog članka 12. Moj prijedlog je ovako. Za članove ili članice REKOM-a ne mogu biti izabrane osobe koje su na bilo koji način, dakle, manimo se ovih subjektivnih elemenata, to tužilaštvo rešava, a ne mi, koje su na bilo koji način odgovorne za kršenje ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, odnosno niti mogu biti osobe koje su podržavale ili poticale izvršenje takvih djela. I ništa više. Zaista to ne treba. Jer kad metnete te subjektivne kategorije, što reče kolega, to će samo ići u jednu širinu što je bespotrebno. I čujete, naprosto čovek mora biti kratak, efikasan i koncizan, to ne treba puno mudrovati, to su eto moji prijedlozi. A ovo sudjelovanje pripadnika nevećinskih zajednica, čujete po meni ne bi trebalo uopće biti ubačeno, jer na neki način pošto su tu uključene sve republike, kako da kažem i pokrajine, kad tako moram reći ili idem na onu što je bilo u bivšoj SFRJ, već će biti takvih ljudi uključenih u drugim nam republikama, tako da po meni to nije potrebno. I iako nema veze s ovim, članak 16, samo ću još o njemu nešto reći. Ovde kaže ovako: „Članovi i članice REKOM-a postupaju savjesno, posvećeno, nezavisno i nepristrano.“ Ovo posvećeno je bespotrebno tu bačeno. Ja to opet gledam kao pravnik, kakva je to kategorija posvećeno? Šta znači posvećeno? Ovo je u redu. Savjesno, nezavisno i nepristranost. To su elementi koji se mogu ocenjivati. Eto toliko.

Draga Solar: Evo, Draga Solar. Vidim da je ovo pitanje članak 12, točka 3. Da li je potrebno da osoba bude visoke stručnosti, da ima visoku stručnu spremu? Za mene u svakom slučaju je to potrebno iz razloga što to mora biti, po meni, ili znanstvenik ili osoba koja iz svog područja ima više radova da se baš problematikom sličnom bavila. I mislim da je to veoma bitno, i da vlada tom problematikom, što će reći bit će dosta stvari da će trebati prepoznati šta je bitno i tako dalje. Znači, uključuje totalnu uključenost. Ako je povjesničar, poznavanje materije, ako je pravnik, poznavanje materije. Ne kažem da netko sa srednjom stručnom spremom nema široke poglede i slično, ali nisam sigurna da li se toliko stigao baviti profesijom, strukom za koju smatram da je ovdje neophodna. Isto ovdje, članak 14. da članovi REKOM-a trebaju biti pripadnici nevećinske zajednice. Ne smatram da je bitno zato što su već zastupljeni državama. Ako su pripadnici, primjera radi, srpske manjine, tu je i Srbija i tako dalje, ali ipak je dobro da se nađe, radi ostalih baš manjinskih naroda koji nisu predstavljeni državama ugovornicima. Toliko.

Branislav Vorkapić: Mislim da je dobro i slažem se sa ovim prvim dijelom, što je kolegica rekla o stavku 3, članka 12. Mislim da bi bilo puno smislenije, osim ove visoke stručne spreme, gdje i dalje ostajem pri svom stavu da to ništa po samo po sebi ne govori, ali jedan od kriterija da osobe ili osoba imaju određeno iskustvo, što se može kao izvor dokaza veoma kompetentno uraditi. Znači, da su neki kandidati za te članove osobe koje su svojim dugoročnim radom da li kroz udruge, institucije ili nije važno iz kojega oblika, da imaju iskustvo u problematici o kojoj govorimo. Ja napominjem, ova problematika nije samo pravno pitanje. Šta znači visoka stručna sprema? Ja ne bih volio sad previše to širiti. To je isto ono pitanje da li je netko intelektualac samo zato što je završio fakultet? To bi vjerojatno profesor mogao puno više o tom reći, nego ja.

Vesna Nedić: Vesna Nedić, Oaza, Beli Manastir. Dva stavka mi smetaju u članu 12. Dijelim mišljenje ovo za visoku stručnu spremu od kolege Branka Vorkapića. Ali ono što mi jako

smeta to je ova fizička, psihofizička sposobnost. Tko je relevantan da kaže je li sam ja fizički sposobna ili ne, a ja sam osoba sa invaliditetom? Ja mislim da sam ja najviše relevantna da zaključim. Prema tome, iako ne bude te stavke, ja ću vidjet da li ja to mogu ili ne mogu. A isto tako i za psihofizičku sposobnost. Drugo, to je 4. stavak, mislim da je ovo već oblik neki diskriminacije u ovom trećem, a u ovom četvrtom, ako se borimo za ravnopravnost spolova, onda isto mislim da bi trebalo da u stavku ovom bude i da se bira najmanje jedna žena i najmanje jedan muškarac. Da ne budu tu sve, zato što tu piše najmanje jedna žena, da sve članice mogu biti sve žene. Mislim da isto bi trebali voditi računa o tome. To je to.

Slavko Kecman: U vezi člana 14. Znači šta bi bilo tu dobro? Bilo bi dobro da u svakoj državi, dakle bivšim jugoslavenskim republikama, možda bude pripadnik, ali ne pripadnik, što kažu domicilnih naroda, recimo, konkretno hrvatsko, bilo bi glupo da to bude Srbin, ali bi bilo potrebno da bude Mađar. Pazite, jer su i Mađari bili itekako diskriminirani, dakle je li glupo da recimo bude Srbin odavde, zašto da bude? Kad će svejedno Srbin biti ispred Srbije. Neki dan sam vidio pečat Vojvodine, na dvanaest jezika je pisan, počevši od srpskog, hrvatskog, romskog itd. Dakle, da ta kvota bude. Prema tome glupo je da bude Srbin, kao što recimo je glupo da možda bude recimo po sebi Hrvat, ali da budu neki kao Mađari, Česi, Slovaci, e to bi bilo uputno. E to samo htio reći. Ništa više.

Idriz Bešić: Ja sam Idriz Bešić. Ja sam ovdje u funkciji glavnog imama islamske zajednice iz Bunje, inače sam i predsjednik vijeća bošnjačke manjine naše županije. Ovdje kad gospodin kaže za manjince, da li je Srbin, da li je Mađar i tako dalje. Kad su u pitanju Mađari, ovde se govori isključivo na prostoru bivše Jugoslavije, kod REKOM-a. Ako su manjine, neke manjine su kod nas sporne. Mađari i nisu baš tu nešto posebno bili, da ne kažem eksponirani, kao manjina u zadnje vrijeme. Ako je netko bio eksponiran, onda su Srbi i onda su Bošnjaci. To su dvije nove manjine. A Slovaci, Mađari, to su stare manjine, i Slovačka i Mađarska su u Europskoj uniji i s njima se drugačije razgovara. Ja sam predsjednik vijeća manjine i ja znam kako se razgovara sa nekima, a kako s nekima. Da, ali nisu kao što smo mi bili, recimo nije isto, hajde da budemo direktni. Nije isto biti Mađar i Bošnjak u Srbiji i u Osijeku danas. Hvala.

Božana Vincetić: Ja sam Božana Vincetić. Uglavnom se slažem sa prethodnim diskusijama. Nadovezala bih se na članak 12, točka 4. Svakako podržavam da se navede žena ili muškarac jer mi zapravo time potvrđujemo tu ravnopravnost, jer više se žene angažiraju. Kako se prebrojimo, vidimo da je to tako. I što se tiče manjina, pa nekako, to me isto dosta smeta, jer čim se počne nabrajati, onda tko, kako, zašto. Pa toliko ima tih kriterija o toj osobi, o njezinoj osobnosti, mislim stvarno. Pa osobnosti, zaista, da bi uopće bila važna sad ta nacionalna pripadnost. Ja znam da je to osjetljivo, ali mislim, mene osobno ne dira, važno je da taj čovjek zaista se tu potvrdio i da se onda kaže zašto tu nema Mađara, pa onog, pa ovog. Mislim da nam možda to otežava stvar. To je moj stav.

Draga Solar: Poslije govora kolege iz Županje ja sam sad još čvršća da članak 14. mora postojati. Sudjelovanje pripadnika nevećinskih zajednica. Radila sam kao pravni savjetnik u Norveškom vijeću za izbjeglice u Baranji prilikom reintegracije tog područja u Republiku Hrvatsku, i dolazili su ljudi mađarske pripadnosti, koji su itekakvih problema imali u samom početku kod osnovnih dokumenata, kod dobivanja državljanstva i tako dalje, što se odrazilo za njihov daljnji život da neki nisu ni ostali u Hrvatskoj itd. Nikako ne mogu prihvatiti da nisu diskriminirani kao i ostali i smatram da ovaj članak treba postojati. Toliko.

Branislav Vorkapić: Pitanje, pa komentar. Sad ja gledam malo, pa molim samo da me se ispravi da li sam ja dobro to razumio, vezano za Izorno povjerenstvo. Znači, svaka zemlja ima svoje Izorno povjerenstvo koje broji devet članova. To devetočlano izorno povjerenstvo, ako bi bio model A, bira tri člana. Znači, ostajem ja pri svojoj tvrdnji da je ovo previše komplicirana stvar i gotovo sam siguran da ovo neće moć ovako ostat, praktično. Kasnije ću malo o tom. A što se tiče ovoga, mislim da opšte nije sporno. Ja kad sam rekao, članak 14, sudjelovanje pripadnika nevećinske zajednice, ja sam rekao da razumijem intenciju, apsolutno mi je prihvatljivo, ja samo govorim da je taj kriterij u odnosu na broj osoba koji se biraju nerealan, kako će to na koncu izgledat. Ako, primjer kažem, ako bude model A, Hrvatska tri člana. Rekli smo da treba biti jedna žena i jedan muškarac, je li znači imamo onda ako je ovaj kriterij jedan pripadnik manjine, onda koji kriterij će bit koje manjine? Evo konkretno u slučaju Hrvatske, koje manjine? Šta je taj kriterij? Koje manjine? Šta je kriteriji koji će po tome, na neki način bit relevantan? Tako da iz tog razloga sad kažem da je to upitno da li će u praksi bit provodivo, a ne da li je dobrodošlo. Svakako je dobrodošlo, samo čini mi se da u praksi, s obzirom da ako će ostat model A, to da će biti tri člana, znači imamo jednog muškarca ili jednu ženu pod obavezno, pa onda imaš jednog pripadnika manjine. Po kojem kriteriju, koje manjine? Verovatno mora bit onda i pripadnik većinskog naroda, što je meni logika stvari. To je moja logika stvari. Znači, mi smo praktično gotovo 85 posto sve izdefinirali i onda samo tražimo ta imena te tri osobe, i to je to. Znači, u tom smislu su moji komentari da je možda previše svih tih kriterija koji će to toliko suziti da onda naprosto mi je potpuno besmislen ovaj postupak, barem na ovaj način na koji je zamišljen. Pa tamo negde piše, pa Izorno povjerenstvo može obavljat maltene kao ono što gledamo na televiziji, kad u Americi imate ona poverenstva, pa će sad tamo doć neki Branko. Sjest pred izorno povjerenstvo pa di si bio, pa šta si radio, pa šta si ovo, pa zašto ono, pa šta tu piše, je li to je ili nije? Ma meni se čini malo da je to zahtjevno i da, ono što mi je najupitnije u toj cijeloj priči, a to je, meni se čini da koncept ovog nacrt, da pojednostavim stvar, je koncept jednog iskustva iz djelovanja u NGO-u (non-governmental organisation/nevladinoj organizaciji). A sa druge strane, jednoga tijela koji osnivaju države. Te dvije stvari na pravnoj razini su nespojive. Znači, ja ovde prepoznajem koncept, što možete prepoznavati u većini statuta nevladinih organizacija u odnosu na nešto, što osnivaju države, što se pod sasvim drugačijim standardima i kriterijima definiiraju. Jedan mali primjer tome, pitanje zastupanja i predstavljanja. Što to znači u ovom segmentu kad države to osnivaju? Ja razumijem, tek danas sam shvatio, jer mi iz ovog teksta nije bilo jasno, da će taj statut bit aneks međunarodnog sporazuma. Ali je to pitanje zastupanja u međudržavnim ugovorima, to je sasma neka druga dimenzija i neka druga priča, odnosno na način kako ovde stoji je bespotrebno. Evo toliko, zasad.

Vesna Teršelić: Evo samo da odreagiram na par stvari. REKOM će imat pravnu osobnost i normalno je da se definira tko je zastupa, bez obzira na to što su države osnivači. Dakle, i neke druge institucije, bile one pravosudne ili neke druge vrste institucije, osnivaju države, a one onda imaju svoju pravnu osobnost, svoju samostalnost. U REKOM-u su članovi i članice.

Branislav Vorkapić: Nije dovoljno međunarodna regionalna organizacija. To nije sa gledišta glavnog upravnog suda. Što je to po definiciji upravnog suda?

Vesna Teršelić: Komisija. Dakle, kao što je postojalo 35 drugih komisija. Van sumnje je da će ta institucija imat pravnu osobnost, ona će se zvati komisija, ili će se zvati institucija, ali pošto će imati pravnu osobnost, potrebno je da ju netko predstavlja. Države neće imat od trenutka osnivanja direktnu mogućnost utjecaja. Moći će se konzultirati, moći će slati pisma, moći će uzet telefon i zvati članove i članice koje su nominirane iz tih zemalja, ali isto tako će

uzet telefon neke organizacije za ljudska prava, pa će zvat članove i članice. Razumijete? Mislim, odvijat će se jedna normalna komunikacija. To vam je kao kad, evo zamislite neku drugu instituciju koja je osnovana, pa je onda krenula na svoj put i ima neku svoju dinamiku. Normalno je da ih ljudi zovu. Ja bih rekla da je čak i često da ima pritisaka, da ima političkih pritisaka, da ima različitih vrsta pritisaka, ali pošto ih ima sa različitih strana, na kraju zapravo nije lako reći koji pritisak je prevladao. A pošto će u komisiji bit članovi i članice iz različitih zemalja, na njih će utjecat različite institucije i različiti ljudi, ali u principu su to ljudi koji su u javnosti prepoznati. Dakle, oni neće bit osobe za koje nikad niste čuli, nego će bit osobe koje su se i u prošlosti istakle da su zagovarale neke pravične inicijative, da su zagovarale ljudska prava, bili oni pravници, spisatelji ili ljudi koji su radili na ljudskim pravima. Ja pretpostavljam da će to bit osobe koje su u najmanju ruku prepoznate u javnosti zemalja iz kojih dolaze, a bilo bi poželjno da budu prepoznate i šire od toga. Po svom dotadašnjem djelovanju, prema tome javne osobe. Ne nužno. Ali u najmanju ruku evo sad zamislite postupak nominacija. Ja govorim na temelju iskustava koje već imamo. Dakle, bilo je različitih odbora u koje se nominiralo. E sad, ako vam spomenem Programsko vijeće HTV-a, to je jedan postupak u kojem postoji javni natječaj. U tom javnom natječaju nominiraju različite institucije ili organizacije civilnog društva, i onda to dođe pred Sabor i onda u saborskom odboru konačno izaberu članove i na kraju Sabor potvrdi. Ili imate Vijeće za nadzor sigurnosnih službi gdje se isto tako nominira osobe i te osobe koje su na kraju izabrane, nisu bile nepoznate osobe. Možda nisu bile jako široko poznate, ali jesu osobe za koje ste čuli. Možda ne možete prvi čas reći: „Ma tko je to? Ma tko je to? Čuo sam za tu osobu.“ A za neke odmah znate. Aha, znate tko je to. Dakle, ja pretpostavljam da će ipak tu bit, dijelom barem, možda ne svi, ali djelom će bit osobe za koje ste već čuli. I koje će već imat prepoznatu nezavisnost u djelovanju. To mi se čini dosta važno. Jer kada sjede u komisiji, da govore u svoje ime, da nije sad da ćete reći: „E njega je nominirao, ne znam tko, pa sad radi poslije pod utjecajem te institucije“, nego su u principu odgovorni za utvrđivanje činjenica i imamo u njih povjerenja. Ne znam, šta se vama čini? Što vi mislite tko će bit te osobe? Koga ćete vi nominirat? Pošto i vi dolazite, neki dolaze iz organizacija, institucija, možda će, eto kad se raspiše natječaj, onda ćete nekog nominirat. Koga bi htjeli vi tamo vidjet?

Branislav Vorkapić: Pa ne znam, mene ako osobno pitate. Upravo što je maloprije kolegica započela, ja sam samo potvrdio. Definitivno ja osobno držim da to trebaju u nominaciji biti, ja osobno bih uvek podržao i predložio one koji svojim djelovanjem unazad deset ili petnaest godina su o tome svjedočili u javnom prostoru, ne u mojoj kući gde smo kukali jedan drugom, nego nekoga koga ja prepoznajem da je u ta vremena djelovao javno, da li kao pojedinac, da li organiziran u okviru neke formalne ili neformalne skupine građana, to su za mene elementarni kriteriji koga bih ja podržao i koga bih ja predložio da u ovako nečemu sudjeluje. Ne o tome kakva mu je stručna sprema, koliko mi je simpatičan ili ne, nego ono narodski što se kaže: „Onda kad je trebalo, šta sam radio i di si bio.“ Eto. Veoma jednostavno. Prema tome, meni je to elementarni kriterij koji bi bio relevantan. Koga bih ja osobno želio vidjet kao člana ili članicu REKOM-a, znači ljude koje to mogu posvjedočit svojim minulim radom u području o kojem je predmet ovoga o čemu razgovaramo. Postoji mogućnost izbora.

Božana Vincetić: Ja bih se usudila reći ime za naše područje. Recimo za mene je to gospođa Katarina Kruhonja. I za nju sam najviše čula da je u tome angažirana. Sad, to je eto moje mišljenje. Prema tome, neće to biti tako teško. Za nju nije bitna ni etnička pripadnost, ni visoka stručna sprema, već taj rad koji je radila i mislim da su to kriteriji.

Vesna Teršelić: Možda nema za ovaj dio nacрта više pitanja na koji bi htjeli diskutirat. Ima li? Nema? Možemo ić na ciljeve i zadatke? Pa bih ja kratko uputila na članke gdje se o njima

govori. Radna skupina je, dakle, na temelju onog što smo mi u konzultacijama govorili predvidjela sljedeće ciljeve: „utvrđivanje činjenica o ratovima/oružanim sukobima i o ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava počinjenim na području SFR Jugoslavije u periodu od 1. siječnja 1991. do 31. prosinca 2001. godine.“ Dakle, to bi obuhvatilo i vrijeme rata u Hrvatskoj, ali bi uključilo i sukob u Makedoniji. Dakle, ima više zemalja u kojima se ili ratovalo ili je bilo nasilnih sukoba. Ovo je član 9, ciljevi REKOM-a. Član 9, ciljevi REKOM-a, IV. dio, tako je. Pod b) doprinos rasvjetljavanju sudbine nestalih, pa onda priznanje nepravde nanesenih žrtvama i obnova njihovog dostojanstva uspostavljanjem mehanizama i razvijanje prakse suosjećanja, solidarnosti; pod d) doprinos uspostavljanju povjerenja među narodima, pojedincima i državama, nastalih nakon raspada SFR Jugoslavije, doprinos trajnom miru i stabilnosti u regiji i, konačno, doprinos afirmaciji demokracije i kulture ljudskih prava kroz daljnji rad na unapređenju odgovornosti pravnih i političkih institucija, medija i obrazovnog sustava u državama ugovornicama. Ja bih rekla, da je prvi od tih ciljeva, utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima, bilo vrlo jasno u našim konzultacijama. Moram vam reći da je radna skupina predvidjela i činjenice o ratovima i da se oko toga već vodilo dosta rasprava na dosadašnjim konzultacijama, da dio sudionika smatra da trebaju činjenice o ratovima, dio smatra da je dovoljno činjenice o ratnim zločinima. Doprinos rasvjetljavanju sudbine nestalih je istican puno puta i vrlo je važno imat ga među ciljevima. Tu nije bilo nikakvih prijepora, kao i priznanje nepravdi nanesenih žrtvama. S time da imate cilj a) koji je vrlo jasan – utvrđivanje činjenica, i b) doprinos rasvjetljavanju sudbine nestalih. A onda imate niz ciljeva koji su više opisni, ali govore o nečem što je važno. Dakle, uspostavljanje povjerenja, priznanje nepravdi, doprinos afirmaciji demokracije, pa me baš zanima čuti što vi mislite. Još bi u toj skupini pogledala i na zadatke i nadležnost REKOM-a. To je dio VI., član 20. Dakle, da bi ostvario te ciljeve i utvrdio činjenice o ratnim zločinima ili pak o ratovima i oružanim sukobima i ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava, ima zadatak prikupit informacije i pružit detaljan opis slučajeva kršenja ljudskih prava, odnosno individualnih i masovnih ratnih zločina. Pod dva, prikupit podatke o sudbini nestalih i surađivat s nadležnim tijelima koje se u državama ugovornicama bave potragom za nestalima. Ovo je jako važno. Dakle, podaci su već prikupljeni od strane, u Hrvatskoj je to Ured za zatočene i nestale pri Ministarstvu branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti, u drugim zemljama su to komisije za nestale. Vrlo je bitno da se to radi u suradnji sa nadležnim tijelima. Izradit popis ljudskih gubitaka, kako civila koji su izgubili život ili nestali u vezi s oružanim sukobima, tako i boraca, kod nas bi to bilo branitelja, koji su izgubili život ili nestali u vezi s oružanim sukobima i ratovima. Dakle, oni koji su ratovali, koji su bili u vojnim ili policijskim jedinicama. Pod 4, prikupit informacije o mjestima zatočenja u vezi s ratom, oružanim sukobom i izradit njihov detaljan popis i pod 5, istražiti kontekst, uzroke, motive i radnje, počevši od 1980. godine, koje su dovele do ratova, oružanih sukoba, ratnih zločina i teških kršenja ljudskih prava. Ovo iziskuje dodatno objašnjenje. Dakle, mi govorimo o regionalnoj komisiji za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i dugo se u raspravama isticalo da treba utvrđivat samo činjenice. Međutim, puno sudionika i sudionica konzultacija reklo nam je da je silno važno pogledati i na uzroke, raspraviti uzroke. U zapisu i konačnom izvještaju REKOM-a, dakle apsolutno će se govoriti i o kontekstu, uzrocima, motivima i, ja bih rekla da, kad pogledate ove zadatke, oni se sastoje od dva dijela, točke od jedan do četiri, govore o informacijama, činjenicama. Ova peta je drugačija. I sad, izvještaj bi vrlo vjerojatno u prvom poglavlju ili uvodu govorio o kontekstu, o uzrocima i motivima ratova. S time da je prijedlog radne skupine da to ne bude kao što je predviđeno u ciljevima od 1. siječnja 1991., a odlučili su se za 1. siječanj 1991., jer su već druge institucije poput Međunarodnog kaznenog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji izabrali taj dan. I moram vam reći da se u konzultacijama još vodi rasprava je li to od 1. siječnja 1991. ili treba uzet drugi datum. Pa me isto zanima vaše mišljenje. Ovdje, što se tiče dakle konteksta i uzroka, radna skupina predlaže da to bude 1980.

godina, dakle da ne bude polazište u devedesetima, nego u 1980. Oni predlažu 1980., to jest 1. siječanj 1980., to je nekoliko mjeseci prije smrti Josipa Broza Tita. Opcije o kojima su još raspravljali, o kojima se govorilo u konzultacijama su bile i recimo, spominjana je i 1918., ali su naprosto zaključili da ako se govori o kontekstu, ako se govori o uzrocima, treba onda uzet neko vrijeme koje je zapravo vrijeme naših suvremenika koji su još živi, dakle vrijeme živih svjedoka, aktera i sudionika zbivanja. Govorili su, recimo, i o tome da kad bi uzeli Ustav od 1974., da bi onda možda to bilo interpretirano kao vrijeme, od kojeg zapravo biva usvajan ustav, koji je omogućio i izdvajanje pojedinih republika, dakle predvidio tu mogućnost do samoopredjeljenja i njihov prijedlog je 1980., ali, evo, htjela bih čut vaša mišljenja. Ja vam samo malo više kažem o nekim drugim godinama o kojima su raspravljali, o nekim drugim godinama koje su se spomenule u konzultacijama. Ja bih rekla da je posve evidentno da, dakle, u konzultacijama je bilo ljudi koji su smatrali da trebamo govoriti samo o činjenicama, da REKOM treba samo utvrđivati činjenice, ali da je stvarno bio podjednak broj onih koji smatraju da se REKOM treba baviti i uzrocima, ali ne na isti način na koji se bavi činjenicama, ionako se uzrocima ne može baviti na isti način. Ali da je vrlo važno imati uvid i u kontekst i u uzroke i u motive ratova. I, evo, prijedlog s kojim dolazi radna grupa je da to onda bude 1980. godina. I još bih vam predložila da pogledamo u ovom dijelu i članak 22, gdje se govori o djelima u nadležnosti REKOM-a. Samo da znate da će se i to obraditi. Dakle, da su kršenja prava kojima bi se REKOM bavio, ubojstva civila i ratnih zarobljenika, probojavanje, protupravno zatvaranje, deportacija, silovanje i drugi teški oblici seksualnog zlostavljanja, mučenje i druga nehumana postupanja, prisilni nestanci, oduzimanje, uništavanje imovine, uzimanje talaca, uništavanje vjerskih i kulturno-povijesnih objekata i korištenje civilnih i ratnih zatvorenika kao živih štitova. Samo bih htjela da znate da će se diskusija voditi kasnije o tome, mada to više spada u ovlaštenja i odnos REKOM-a sa pravosuđem, ali čisto da držite i to u vidu. A ja bih sad zamolila da diskutiramo o ciljevima i zadacima i nadležnosti REKOM-a. I da kažete vaša mišljenja o tome. Vidim ruku Veselinke Kastratović.

Veselinka Kastratović: Dakle, Veselinka Kastratović, Centar za mir, Osijek. Ja bih se na članak 9. vratila, ciljevi REKOM-a. Ja barem tako mislim da je dobro utvrđivanje činjenica o oružanim sukobima, ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava, no međutim predložila bih da, na počinjenih na području, mjesto, na prostoru, na području SFRJ-a, mislim da bi bilo korektno prema i točnosti sada situacije, a i prema ljudima koji dolazimo iz država gdje su se počinila teška kršenja i teški ratni zločini da se te jednostavno države nabroje. Mislim na prostorima svih država koje su nastale raspadom Jugoslavije je bilo teških kršenja, pa prema tome mislim da bi to bilo lijepo da se nabroje, jednostavno ako nikako drugačije, sad da li će to biti problem, abecednim ili azbučnim redom, ali da se jednostavno, države nabroje kao takve. U ovim skupinama koje su tu nabrojene, mislim da bi, ne zato što ja sad više sam usmjerena na jednu skupinu, a to su **ratni, odnosno zatočnici koncentracijskih logora, mislim da je to skupina koja isto tu zavrjeđuje da se stavi doprinos rasvjetljavanju sudbine i tih ljudi. Dakle, i to bih predložila da to bude da li b), da li c),** ali da se ta skupina izdvoji s obzirom da na prostorima koji su države, dakle ovdje gdje su se vodili ratovi, podosta je bilo zarobljenika, ljudi koji su prošli najteže torture i koji su vrlo često u situaciji da su nezadovoljni bilo svojim statusima, ne onim materijalnim dijelovima, nego jednostavno pričama koje, nažalost, kako vrijeme protiče jako malo zanima ljude u njihovoj okolini. **Potom bih u članku 20, također rekla da, da li je pod dva ili pod tri, prikupljati podatke o sudbini ponovo zatočenika, dakle ponovo bih stavila tu grupu.** Mislim da isto tako, stavila bih ih možda pod tri s obzirom da ljudi koji su nestali, koji se još uvijek traže, mislim da je to skupina koju bi trebalo izdvojiti, koju bi trebalo kao takvu naglašavati, baš zbog toga što zaista na ovim prostorima toga puno ima. U ovom 22. članku vidim da se ne ograničava samo na tim stvarima, no međutim ima još nekih stvari koje vjerojatno kad bi se pažljivije iščitavalo,

mogle bi se staviti, ali za sada recimo, to su moje dvije intervencije. Nisam se javila u ranijoj diskusiji, ali moram se osvrnut na nešto što je ranije bilo, morat ću samo nešto reći. Naime, zašto ja mislim da je jako važno da predsjednici država preuzmu uloge upravo kod tog REKOM-a. Iz jednostavnog razloga što jedno je suradnja sa Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju, i to vlada radi. Dakle, to su čisto operativni poslovi koje se rade na razini države i ispunjavanja njenih obveza ili njezinih prava u odnosu na MKSJ. Drugo je ono što država preuzima trenutkom kada pristaje na osnivanje jedne takve komisije za utvrđivanje činjenica i bez obzira na neka mišljenja, mislim da je to jako važno, da to bude na razini predsjednika država, a po Ustavu Republike Hrvatske predsjednik države ima tu mogućnost. Druga stvar je, tko će to operativno dalje provest. To može bit u resoru Vlade, to može bit u resoru Ministarstva pravosuđa ili bilo gdje ga stavimo, ali predsjednik države je imao, mi bez obzira što imamo oblik države kakve imamo, ali još uvijek predsjednik države ovdje baš nije čisti fikus i mislim da u svakoj državi koje su nastale na prostoru bivše Jugoslavije, dakle, predsjednici moraju nositi taj dio odgovornosti. Između ostalog, ako želimo zaista da jednog dana nešto naučimo, s obzirom da iz Drugog svjetskog rata očito nismo ništa naučili, nadajmo se da smo iz ovih ratova barem nešto naučili, pa da nam se ova nesreća ne ponovi, onda jednostavno predsjednici država moraju preuzeti taj dio odgovornosti na sebe i svojom funkcijom, pa potom i kroz organe gdje će se to spustiti na nižu razinu, preuzet, jednostavno odgovornost za nešto, što je za budućnost važno. Hvala.

Miljenko Turniški: Miljenko Turniški. Ja moram reći da mi je jako drago da ste spomenuli i oficijelno uvrstili u članku 25. - kontekst uzroka i motive, iako razumijem kompleksnost i težinu zadatka cijele komisije i ne znam što bih poželio onima koji budu članovi da budu, ako mi dopustite da se malo našalim, po svemu sudeći, moraju biti "bodybileri" i flegmatici da izdrže i emocionalni i fizički pritisak. Ova komisija će u nekim dimenzijama biti tipična - bila koja komisija koja bi pokušala u bilo kojoj dimenziji kompleksnost ovog prostora odraziti i ima, ili će imati komplikacija i mislim da to ljudi koji budu tamo, moraju biti svjesni. Ali meni je jako drago da je stavak 5. uvršten, zbog toga što kao čovjek koji je jedan od onih koji su na terenu, u jako puno situacija sam vidio da ljudima kojima su se događale stvari, i to jako loše, grozne, odvratne, ne razumiju kontekst zbog čega se sve to dešavalo. Organizacija kojoj pripadam radi na jednom projektu kulture i granica koji uključuje i Francuze i Nijemce. Oni inače imaju međuvladin ured od 1962. godine, dakle ponavljam međuvladin, koji jako puno novaca, čak i u ovoj recesijskoj godini, recimo, uopće njima nije smanjen, ovaj novac koriste za razmjenu mladih. I to baš zbog toga da bi se kontekst sukoba u Francuskoj i Njemačkoj njima jako dobro objasnio zato da se ne bi ponavljao. Mi smo imali sreću da se tu priključimo, pa između ostalog vodimo Francuze, Nijemce i Hrvate, ovdje u Osijek, pa u Vukovar pa u Jasenovac. Bilo je pitanja, naročito Francuza i Nijemaca, vodiča, čovjeka koji objašnjava tamo situaciju: „A dobro, a zašto nije nitko pokušao oslobodit Jasenovac u Drugom svjetskom ratu?“ Pa on zapravo ne zna zašto ni partizani nisu to nikad pokušali napraviti ili četnici. Ili zašto u Drugom svjetskom ratu nije bilo velikih sukoba ili nikakvih sukoba povijesno dokumentiranih između ustaša i četnika? Pa onda dođete u jednu vrlo nezgodnu situaciju da ne znate. Nemate pojma, i sad ću reći jednu bogohulnu stvar, koja meni osobno smeta, nemojte mi to uzet za zlo, meni se i ova 1980. godina čini zapravo, meni se čini puno primjerenija 1880., recimo dakle kraj XIX stoljeća. Ne, ali doslovno, vrlo sam ozbiljan, Ja sam dijelom po profesiji blizak tom povijesnom kontekstu i moram ga znati. Tu počinju uzroci, prije svega dominantnog sukoba Hrvata i Srba, pa onda sve što konzekventno iz toga je proizlazilo ili proizlazi. Ko je koga počeo negirati i zašto? I zašto onda moramo doći do zaključka da nitko na ovim prostorima nema snage da pojede onog drugog, nego je najpametnije da sjednemo za stol i da porazgovaramo u miru Božjem, i riješimo se toga, ali kontekst se mora znati, inače nabrajamo činjenice, a ne možemo ih konzekventno do kraja

objasniti. I tu nam trebaju relevantni ljudi, i tu je onda opet ona dilema tko zapravo tu treba biti. Ja se slažem i sa jednom i drugom argumentacijom. Dakle, s jedne strane to stvarno treba kvalificiranost, kao što je gospođa rekla, dakle naprosto zato što ste se kao kvalificiran čovjek posvetili jednom području koje vas onda predisponira, da je kvalitetno i efektivno. S druge strane, iskustvo je isto važno. Evo kažem, meni je drago da je ovo tu, kažem sugestija uz svu svjesnost težine da se možda čak i ne limitira, dakle ova granica ili da ona ostane, ali da se prođe dalje. Netko mora početi stvar kopati, do samih korijena, i da to već jedanput stvarno raščistimo, da nema više dilema. Ovako se stalno trujemo. Evo. Hvala lijepa. Ispričavam se ako sam bio malo duži.

Vesna Teršelič: Ako nema sad odmah nekih dodatnih diskusija ja bih samo zahvalila za prvi dio diskusije i zamolila da još razmislite malo o zadacima i ciljevima, pa ću vas poslije kratke pauze zamoliti da onda nastavimo diskusiju, pa ću ponovno provjerit je li ima još netko dodatno mjesto koje želite prodiskutirat o ciljevima i zadacima, pa bih onda predložila da nastavimo u 12:30 sati.

Pauza

Malo smo se osvježili. Neki su morali otići. Pa bih ja predložila da nastavimo. Imamo sad i prijatelja koji priprema doktorat, pa će uz pomoć prevoditelja, koji će mu šaptat u uho, čuti prijevod. Prije pauze smo pričali o ciljevima i zadacima REKOM-a i moje prvo pitanje je ima li još netko tko bi želio na te dvije važne teme diskutirat?

Slavko Kecman: Zaista tu ne bih ništa dodavao, ni oduzimao. Recimo, kod članka 9. mislim da je to sve kompletno fino obrađeno. Kolegica je predložila nešta u vezi tih možda konoclogora i tako dalje, međutim mislim da je to isto obuhvaćeno. U članu 20, mislim. To su već i methodske stvari. Jedino kod ove točke b) ste napisali, boraca koji su izgubili život ili nestali u vezi sa oružanim sukobom. Znaite, ja malo to gledam kao na Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, pa možda bi bilo bolje napisati sudionika borbi. Članak 22. mislim da ste jako lepo obradili. Tu zaista ne treba baš ništa dodat. I da li ovo što su možda neki drugi sugerirali će bit vjerovatno i dodatno u tom smislu da je već to uključeno u to, samo kroz neke druge termine. Eto, to je to. Izvolite.

Branislav Vorkapić: Pa ja imam potrebu samo izrazit slaganje s onim što je kolega Miljenko Turniški rekao, ne znam u kom okviru bi to moglo biti u skladu sa ovim nacrtom, ali definitivno da to pitanje uzročno-posljedičnih odnosa zaista bi bilo značajno. Nedavno sam čitao gdje su neki ljudi rekli, ja ne tvrdim da je to tako, ali razlika između Nürnberškog suda i ovoga danas Haaškog je upravo u tom dijelu. Zato što se Nürnberški sud bavio upravo tim uzročnim dijelom, pa onda samim posljedicama za razliku od Haaškog suda, tako da i ta jedna dimenzija itekako ima, dugoročno ako se posmatra, jednu relevantnost, a u kontekstu iskustva koje imamo, koje je Miljenko Turniški spominjao vezano za Francusku i Njemačku, tako da to pitanje uzroka seže puno dalje, nego od devedesetih godina na ovamo. Tako da založio bih se, ne mogu nešta konkretno predložiti, ali da se vidi u kojoj mjeri to može biti vezano uz djelovanje kroz ovaj nacrt. To bi bilo značajno. I imao bih jednu tehničku molbu. Pošto sam više tehnički obrazovan, nekako meni je važna ta slika, kako je to složeno. Ja kad posmatram ovaj nacrt i što idem detaljnije ovamo-tamo, onda mi je malo haotično u glavi, pa bih ja volio vidjet. Ne znam da li vi to imate, ako nemate, možda bi bilo dobro napraviti jedan dijagram u skladu sa ovim nacrtom, da se vidi što je to gore. Vi imate recimo, članovi i članice, kažemo

ovde u nacrtu, će biti profesionalno zaposlene osobe. O. K. Što je taj upravljački mehanizam? Što je to, što strateški određuje? Onda tu vidimo kasnije, imamo ove članice, kud oni u toj shemi spadaju? Onda imamo istražne timove, pa onda imamo izvršno tajništvo koje ima različite pododjele. Svaki taj pododjel ima svog voditelja i u tom odjelu treba netko nešto da radi. Tako da ja kad pokušavam sebi stvoriti malo plastičniju sliku, dosta mi je to haotično. Što to, ako imamo istražne timove, rade ovih 20 članova/ članica? Da li su oni dio tog istražnog tima? Jesu, nisu? Znači, bilo bi dobro da se na toj strukturalnoj razini, to stavi u jedan monogram i da se jasno vidi. Praktično, na jednom papiru bi se vidjela ta struktura. Znači, ne ulazeći sad u ove finese o kojima smo razgovarali, ali da se vidi što je to taj upravljački mehanizam, kakav je to odnos upravljačkog mehanizma u odnosu na izvršno tajništvo i što je onda ovaj dio koji čine članovi, odnosno članice?

Vesna Teršelić: Dijagram bi sigurno pojasnio, s time da je nacrt statuta negdje neodređen, tamo gdje smatra da će članovi i članice sami trebat odrediti, recimo način na koji će se istražni timovi odnositi prema članovima i članicama. Svaka komisija je imala istražne timove uz članove i članice komisije. Neke su imale nekoliko stotina djelatnika, dakle ja mislim da bi i ta naša regionalna komisija imala dosta djelatnika jer je puno zločina počinjeno, dakle traži se još uvijek puno nestalih. Više od 15.000, u Hrvatskoj gotovo 2.000, dakle to su veliki izazovi. I onda istražni timovi obično imaju ključnu osobu koja se imenuje, dakle sve njih će onda imenovati ti članovi i članice. Ali mislim da se može napraviti dijagram koji bi bio jasniji, izvrstan prijedlog. Ako nemamo više o ciljevima i zadaći, onda bih ja prešla na ovlasti. Na ovlasti i odnos REKOM-a sa pravosuđem. Dakle, ovlasti su u dijelu VII., članak 23. gdje se kaže da je REKOM ovlašten uzimati izjave od žrtava, svjedoka i ostalih građana koji imaju neka saznanja o ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava, naravno iz nadležnosti REKOM-a, iz onih kršenja navedenih u članku 22, od ubojstva pa do korištenja civila i ratnih zarobljenika kao živih štitova. Izjave mogu biti prikupljene ili u mjestu u kom živi osoba koja daje izjavu, što znači na području različitih post-jugoslavenskih zemalja, a može značiti i širom svijeta, naravno ovisi o financijskim ograničenjima. Jer znate da stotine i stotine tisuća izbjeglih žive u trećim zemljama na svim kontinentima. Izjave mogu biti uzete u uredima REKOM-a, pretpostavlja se da će REKOM imati urede u različitim zemljama. U veleposlanstvima i konzulatima država ugovornica sporazuma o osnivanju REKOM-a ukoliko se izjava uzima u trećim zemljama. Evo tu je ova mogućnost, ako uzimate izjavu u Norveškoj, onda u nekom od veleposlanstava ili konzulata; na teritorijama trećih država, ako to nije u suprotnosti sa zakonskim odredbama tih država i dokumentacija se može, naravno, prikupljati iz drugih izvora i REKOM ima ovlast za prikupljanje te dokumentacije, kako domaćih, tako i međunarodnih institucija, organizacija svih onih koji su dokumentirali ratne zločine i teške povrede ljudskih prava. Iz stranih i domaćih pisanih, elektronskih izvora, isto tako vrlo važno iz sudskih presuda, transkripata, sudskih spisa Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, pa onda sudova u pojedinim zemljama. Posebno su bitni dokumenti i dokazi koji su bili predloženi u već okončanim predmetima, dakle tamo gdje je žalbeni postupak već okončan i presuda je konačna. Koristi i ostalu arhivsku građu, pisane, elektronske izvore, foto, video, audio zapise i isto tako pisana mišljenja stručnjaka i predstavnika institucija, organizacija koje su pripremljene za potrebe REKOM-a. Vidite da je riječ o jednoj ogromnoj dokumentaciji. Tu se, recimo, u jednoj riječi spominje dokumentacija Tribunala koja se sada čuva u Haagu u nekoliko zgrada. Dio toga je raspoloživ preko web stranice, ali riječ je o tome da jedna ipak malobrojna grupa članova i članica komisije, dakle ili će ih biti 20 ili 21, savlada jednu vrlo obimnu građu i organizira svoj rad tako da istražitelji mogu raditi učinkovito i brzo. Da mogu pregledati već raspoloživu dokumentaciju, da je mogu vrednovati jer moraju procijeniti koliko je vjerodostojno to što im stiže na stol, i da onda uz to i slušaju žrtve, svjedoke i ljude koji imaju neke informacije. REKOM radi, naravno, i terenska istraživanja.

Ima ovlast uputiti poziv i zahtjev, dakle to imate u članu 26. - REKOM upućuje pozive za davanje izjave i zove na javno svjedočenje. Tu je recimo jedna dilema hoće li se govoriti o javnom svjedočenju, ili će se govoriti o saslušanju ili slušanju, to su već dileme o kojima se raspravljalo. Ti se pozivi uručuju u skladu sa zakonom. Može tražiti dostavljanje informacija odlukom nadležnog tijela u državama ugovornicama, može tražiti tajne informacije, a ako nadležna institucija dostavi povjerljiv dokument, onda ga je, naravno, REKOM dužan čuvati i postupati s njim kao s povjerljivim dokumentom. Svi dokumenti koje su države ugovornice već predale Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju i koji su korišteni u postupcima pred tim sudom mogu se koristiti bez primjene posebnih mjera povjerljivosti i tretiraju se kao javni. Član 27. regulira javna slušanja žrtava i drugih lica i u njemu se govori tko sve može biti uključen. Prije svega su to svjedoci ratnih zločina, odnosno teških kršenja ljudskih prava i može na slušanju primijeniti mjere zaštite identiteta. I u članu 27, stav 4. imate specificirano da su elektronski mediji u državnom vlasništvu, odnosno javni servisi obavezni prenositi javna slušanja. Komercijalni, naravno, imaju pravo prenositi slušanja pod istim uvjetima i po pravilima koja važe za medije koji su javni. I slušanja bi se organizirala u svim državama ugovornicama. Neki od vas ste bili na forumima ili na nekim konzultacijama gdje smo slušali što se dogodilo. Javna su slušanja vrlo važna. Isto tako REKOM može održavati tematske sjednice koje će se baviti specifičnom ulogom državnih institucija ili nekih političkih i kulturnih organizacija. Recimo, ulogom neke od akademija znanosti, vjerskih zajednica i medija u tijeku oružanog sukoba. Dakle, ovo je bitno jer dopunjava slušanje individualnih žrtava, dakle može se dogovoriti, REKOM može odlučiti. Članovi i članice REKOM-a mogu odlučiti posvetiti tematsku sjednicu radu političkih stranaka i onda pozovu predstavnike tih političkih stranaka i postavljaju im pitanja. To je nešto što su radile i druge komisije i vrlo je važno jer pokazuje institucionalnu podršku. Pokazuje kako su institucije doprinijele stvaranju ozračja u kojem je uopće bilo moguće činiti zločine, dakle samo uočite da bi REKOM imao zadatak slušati i one koji su preživjeli zločine i svjedoke zločina teških kršenja ljudskih prava, ali da bi pogledao i na ulogu institucija, jer je puno pitanja u konzultacijama bilo, kako će se, recimo, propitivati uloga medija u širenju govora mržnje i ovo je odgovor, dakle mogla bi biti organizirana tematska sesija koja bi se bavila ulogom pojedinih medija. I opet se kaže da elektronski mediji imaju obvezu prenositi takve tematske sjednice. Onda se u članu 29. govori o metodologiji rada na uzimanju izjava, i ovdje se predlaže mogućnost kako bi moglo funkcionirati izvršno tajništvo REKOM-a, kako bi mogla izgledati struktura, centralni ured u Sarajevu i onda izvršno tajništvo koje ima urede u pojedinim zemljama pa onda odjeli REKOM-a u državama ugovornicama. REKOM će uspostaviti urede u državama ugovornicama pa onda oni mogu isto tako imati područne urede. Dakle, to vam ne znači da je samo Zagreb sudbina REKOM-a, nego se uredi mogu otvoriti gdje je potrebno, gdje je bilo najviše ubijenih, gdje se još uvijek traga za nestalima, gdje se pretpostavlja da ima puno više ljudi koji imaju saznanja bitna za REKOM. REKOM ima pravo birati i imenovati šefove istražnih timova, koji onda djeluju u okviru jedne države na preporuku ureda. Dakle, imenuje komisija sa članovima i članicama iz svih zemalja, ali za pojedinu zemlju imenuje na preporuku tih ureda. I uredi mogu osnivati mobilne timove. Evo ja bih vas još upozorila na nešto što nije unutar ovlasti o završnom izvještaju jer na kraju svog mandata REKOM objavljuje izvještaj o utvrđenim činjenicama koji ima i dio o uzrocima, pa se onda predlaže što bi bio sadržaj, jer izvještaj sadrži relevantne činjenice o ratovima i ratnim zločinima, spisak ljudskih gubitaka, spisak nestalih osoba, spisak mjesta zatočenja, a uz to sadrži i preporuke za reparacije, za obeštećenje, kako za materijalno, tako i za simboličko obeštećenje, i sadrži i način praćenja kako će se te preporuke REKOM-a ostvarivati. S time da koalicija koja sada podržava inicijativu, koja već ima više od 800 članova i članica, što organizacija, što individua, smjera pratiti što će se događati i u vrijeme rada REKOM-a i kad REKOM objavi izvještaj. Dakle, pratiti da li se te preporuke REKOM-a ostvaruju i doprinijet

ostvarivanju preporuka. U članu 35. se govori o karakteru svega što je REKOM utvrdio i jasno se kaže da REKOM, nije sudsko tijelo i ne utvrđuje individualnu kaznenu odgovornost za ratne zločine i teška kršenja ljudskih prava, ali je bez obzira na to ovlašten. Pazite sad: da u završnom izvještaju konstatira da prikupljene činjenice ukazuju da je određena osoba počinila ratni zločin. To je sad predmet rasprave, i to je nešto što je radna skupina upisala, pa me zanima što mislite. I još se kaže da takav nalaz nema učinak sudske presude. Mi smo na konzultacijama sa pravnicima već imali raspravu o tome i zanima me, vi imate mišljenje, što vam se čini? A u pogledu slučajeva koji su već procesuirani u prisustvu optuženog pred međunarodnim i domaćim sudovima REKOM može u svom izvještaju uputiti na odgovarajuću presudu. Što se tiče uloge REKOM-a u kaznenom procesuiranju, REKOM može, kao što vidite u članku 36, te podatke predati. On ih predaje u javnu upotrebu. Oko ovog se jako puno raspravljalo. Dakle član 36, stav 2. – "predloži osuđenog izvršitelja kaznenog djela za djelomično pomilovanje?" Ja nisam još čula da je netko podržao taj stav. I prijedlog, stav 3, "predloži izvanredno ublažavanje kazne ako osoba REKOM-u priopći podatke koji su važni za otkrivanje lokacije s ostacima nestalih osoba ili za otkrivanje drugih počinitelja". Evo, to je prijedlog radne skupine jer se, naravno, pokazalo i u drugim komisijama da podaci koji se iznesu pred REKOM mogu doprinijeti u traganju za lokacijama na mjestima gdje su sahranjeni ubijeni, što je jako važno za obitelji nestalih, pa radna skupina predlaže ovo, i ja sad predajem riječ vama.

Veselinka Kastratović: Članak 35. i 36, moram priznat da me malo brinu. Rekla bih nešto za članak 35, stavak 2. Prije završnog izvještaja, **svatko od nas pojedinačno, pa tako i REKOM, ako je počinjeno kazneno djelo, bilo koje, a u ovom slučaju ratnog zločina, to mora prijaviti Državnom odvjetništvu. Tu nema govora o tome. Prema tome, čekat završno izvješće je meni, ne znam. Ovdje mi se ne sviđa to što piše.** Osim toga u članku 36, sad ovo baš ne razumijem. Točka 1, gdje se kaže, poslednja rečenica "kao olakšavajuća okolnost od bitnog značaja pri odlučivanju o visini kazne", mislim o visini kazne odlučuje jedino sud i jedino tko je kompetentan to je sud. Mi se ne moramo složiti sa olakšavajućim ili otežavajućim, olakotnim ili otegotnim okolnostima suda, i to je stvar o čemu raspravlja viša instanca suda, dakle Vrhovni sud u ovom slučaju, kod nas u Hrvatskoj, ali ne znam kako se sve zovu po zemljama nastalima na prostoru raspadom bivše Jugoslavije. Čini mi se da ovo što piše ovdje da bi moglo biti nešto što utječe na odluku suda. U svakom slučaju, REKOM ono što utvrdi, to je dio historijske građe. To može biti nešto što pokreće kazneni postupak, ali **utjecati kroz olakotne ili otegotne okolnosti, to može biti nešto što vjerojatno ljudi iz pravosuđa neće voljeti i što ne ide dobrim tragom. Mi sada u Republici Hrvatskoj, a tako isto i u drugim državama, imamo problem sa olakotnim okolnostima. Prigovaramo često sudovima za te olakotne okolnosti, doduše još ne za otegotne, ali mislim da ovo ne bi trebalo u statutu stajati.** Dakle, članak 36, točka 2. Ovo predlaganje za djelomično pomilovanje, mislim, mi inače sa pomilovanjima imali smo ovdje dosta prigovora. Na odluke predsjednika, dakle kao krajnju instancu o pomilovanju neke osobe. Ja ne odričem prava REKOM-u da neke stvari prosuđuje, da utvrđuje, ali **koji su to kriteriji ako se govori o tome da se daje šansa REKOM-u da nekoga predloži, osuđenoga izvršioaca, a za djelomično pomilovanje, koji su to kriteriji koji će biti u procjeni da li ta osoba može ili ne. Bez tih kriterija to ne treba ovdje stajati.** Jer ako REKOM uzima na sebe i taj dio ovlaštenja, onda on mora imati jasno što to njega vodi da određenu osobu predloži, odnosno određenu osobu ne predloži. Mislim da je to preveliki zalogaj za tu komisiju da radi takve stvari jer oko toga dosta ima i sada polemika unutar društva i mislim da to ne bi bilo dobro. Hvala.

Branislav Vorkapić: Pa evo ja ću, ovdje gdje je Veselinka Kastratović počela. Znači, slažem se sa onim šta je ona dosad rekla, ali ja ću još jedan pogled na članak 35, stavak 2. **Da li je to**

možda kršenje ljudskog prava ove osobe koja će na neki način, bez obzira na relevantnost tih činjenica, u javnosti bit prokazan kao izvršioc nečega za što jedino sud može utvrdit da li je ili nije? Sa tog aspekta mi je to djelomično dvojbeno. U članku 36, stavak 2, meni je to jasan kriterij u kojim okolnostima bi mogao ić taj prijedlog, za djelomično pomilovanje, argumentacija se može razumjeti, znači ako takva osoba može dati podatke o otkrivanju lokacija, ostacima nestalih osoba ili za otkrivanje drugih počinitelaca zločina, znači to je jedna, neka mi nitko ne zamjeri - trgovina. Ti ćeš biti pomilovan, ali tvoj izvor nama. To je poznato u sudskoj praksi. Ima u praksi onih koji su osuđeni, pa naknadno pomilovani ili skraćeno im je trajanje zatvorske kazne zato što su dali relevantne informacije o nečemu. Ja imam jedan problem. Suradnja Hrvatske sa Haaškim sudom je utemeljena na ustavnom zakonu. Mi ovdje govorimo o ovlasti REKOM-a. One su usmjerene na institucionalni okvir i na fizička lica. Kada govorimo o institucionalnom okviru, na čemu će se temeljit ovaj status, znači to je međunarodni sporazum, pa statut kao aneks toga, da li je to dovoljna pravna osnova, bez obzira na karakter međunarodnog ugovora? Da li će ipak morat bit neko usklađivanje nekim pravnim aktom, da bi se to zaista moglo u praksi dešavat? Meni se čini da ovlasti kojima bi trebao definitivno raspolagat REKOM će ipak zahtijevati da u zemljama članicama dođe do neke pravne regulative koja može biti po karakteru, ne znam, da li neki, neki zakon ili neki drugi pravni dokumenat da bi to bilo izvršno. To je jedna stvar. Drugo, kada govorimo o fizičkim licima, odnosno ne vidim tu distinkciju gdje to je obveza zakonska, ona je više oslonjena na ovaj institucionalni dio, a kod fizičkih lica pretpostavljam da je to pitanje dobrovoljnosti osoba koja hoće ili neće sudjelovat u takvom procesu u smislu davanja nekih izjava. U tom smislu mislim da bi trebalo tekstualno to biti puno jače, puno jače naznačeno. Evo, zasad toliko.

Slavko Kecman: Pa hajde, ja ću se nadovezat na kolegu. Ovako, pre svega mislim da to nije ništa nejasno. I sami ste rekli da je to aneks ugovoru ili sporazumu, i u njemu će bit ovo o čemu vi govorite definisano, jer ako u njemu ne bude to definisano, neka je to stvar država, da to moraju da reše. Član 23. i drugi članovi koji reguliraju ovlasti REKOM-a i prikupljanje podataka, dokumentaciju, mislim da su korektno napisani i tu, gledajući i pravno i stručno, ne treba ništa ni dodavati ni oduzimati. Terenska istraživanja, to je zaista normalan deo provedbeni. Upućivanje poziva i zahteva, to je sve u redu. Javna saslušanja mislim da su jako bitna, baš je u kontekstu ovoga šta je malo govorio kolega Miljenko Turniški. O tim nekim situacijama da mi zaista moramo ić neke stvari da sagledamo malo realnije i da mlađim generacijama uputimo, što kažu neki možda znakovitije, što bih ja rekao riječi koje znače ipak neko pomirenje. Mislim da će baš to držanje tih javnih saslušanja, ako do tog dođe, logički, a valjda će doć, biti značajno. I u tom smislu gledajući još jedan deo, da bi se i same sesije i saslušavanja prenosili. Jako je značajno. Da se to zaista postigne tako, da ljudi to mogu javno, tko želi da to sluša putem radija, televizije, i tako dalje. Tako da ja mislim da u tom dijelu, zaista, po meni, nije ništa nejasno i uglavnom ovo je dosta korektno napisano s te strane. E sad gledajte, da se najviše zaustavim na ovim članovima 35. i 36. Prije svega kod člana 35. piše karakter nalaza REKOM-a, to ne stoji ni stručno, nikako jer to ne može bit karakter. To nije medicinski nalaz. Taj nalaz ne može bit karakter. To može bit značaj nalaza REKOM-a, karakter ne može. On je više vezan uz čoveka, to je subjektivna kategorija, tako da to i stručno nije dobro napisano. Dalje u članku 35, stavak 2. zadnja rečenica ne stoji, ona je nebuloza. Kaže - takav nalaz nema efekt sudske presude, to uopće ne treba da stoji, to je bespredmetno napisat. Jer to je normalno. Ne može ni imat, proizlazi kao da je ipak pisao netko tko pravno nije toliko utemeljen. Mislim, nemojte to da se metne, netko ko to bude video od stručnih ljudi, smijati će se na to. Dalje kod člana 36, slično šta je kolegica govorila. Pazite, ja se slažem s ovim šta je ovde sve napisano. Vi ovde svi zanemarite da ovde svagde na početku piše predložiti, predložiti i predložiti. Dakle, to je samo predlaganje, a da li će to netko

usvojiti ili neće, to je druga stvar. Po meni, ako je neko toliki posao uradio i ako je to prošlo toliko rada i svega i potrošeno toliko novaca, pa bilo bi zaista bespredmetno, recimo da ne predloži ako postoje neke indicije da se nešto uradi ili pak vezano ovo logički pomilovanje. Lepo je napisano, ako to nije u supodlozi sa zakonskim odredbama, dakle to se ipak ograničava na neki način. Ako je to moguće, ide, ako nije moguće, ne ide, je li tako? To je tako normalno. I točka 3 - predloži izvanredno ublažavanje kazne. Mislim ZKP (Zakon o kaznenom postupku) ne znam kako, ali mislim da je i to isto korektno napisano, ali ja verujem da će možda moći, zašto ne. Tu svagde piše da su to prijedlozi. Može se usvojiti i ne mora se usvojiti. I mislim da zaista o tom ne bi ovako trebalo, barem po mom mišljenju previše ići u širinu. Da je to dosta korektno i dobro napisano, osim tih, možda malih nekih eto tako rečeničnih formulacija. Ali ova stvar zaista ja ne vidim razloga da ne prođe tako logički, polazeći od temeljne činjenice da je ovo samo aneks međudržavnom ugovoru koji će regulisati ova pitanja što je gospodin Vorkapić rekao, da ona logički budu s tim riješena, jer ako ne budu riješena, onda ovo je bespredmetna priča. Eto toliko. Hvala vam.

Vesna Teršelić: Je li ima još neka nedoumica? Ovo su i pitanja i komentari, sve se vraća radnoj grupi i bit će ugrađeno ovo pitanje je li potreban dodatni zakon u Hrvatskoj da bi rad REKOM-a bio izvršan. Već je postavljeno i to je dilema. Jer doista je i rad i suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju i s Međunarodnim kaznenim sudom regulirana zakonom.

Branislav Vorkapić: Kako u ovom nacrtu o tome nemamo ništa napisano, ja pretpostavljam da ima razloga zašto nije napisano, ali isto tako pretpostavljam da se o tom razgovara. Ja bih želio da s nama podijelite informacije o tome, ako ih imate, jer držim da u sagledavanju ukupnog funkcioniranja je važan i ovaj aspekt, s obzirom na zahtjevnost kako je ovdje to predviđeno u nacrtu. Znači, financiranje će biti jedan veoma važan čimbenik u kvaliteti ukupnog djelovanja ovakvog jednoga tijela. Pa u onoj mjeri u kojoj vam je to sad poznato ili moguće, kako je to zamišljeno, na koji način će to ići? Definitivno da će to biti proračuni zemalja članica, vjerojatno u nekom dijelu pomoć i međunarodne zajednice i tako dalje. Pa evo, ukoliko imate o tome nam, čisto informativno reć.

Vesna Teršelić: Čisto informativno. Svakako da će dio trebat ići iz proračuna pojedinih zemalja, a neophodno je dodati sredstva iz međunarodnih izvora. Ono što ohrabruje je da Europska unija pokazuje interes za ovu inicijativu jer je riječ o ozbiljnim potrebnim sredstvima, jer su neke komisije imale stvarno više stotina zaposlenih. Dakle, razumijete o kakvim je tu sredstvima riječ. Jer je doista riječ o puno počinjenih zločina i traganjem za velikim brojem nestalih, i to će puno koštati, a svaka se komisija trsila, bilo gdje u svijetu je radila da barem dio sredstava potrebnih, osigura iz međunarodnih izvora. I to je neki bitan preduvjet rada, ali s druge strane mislim da se volja za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama i o svim zločinima pokazuje i tim dijelom koji će se izdvojiti iz proračuna. Mislim da je to jako bitno. Ne mora biti veći dio, ali je itekako bitno da Sabor i parlamenti namijene dio proračuna za ovu svrhu. Ako nemate još neku opservaciju, ja bih samo ostavila mjesta za neke refleksije, zaključne komentare pa ću poslat u krug ovaj mikrofon, pa možete reći, ako imate neku svoju misao, neki osvrt na današnji dan. Dakle, samo ću ponoviti nakon ovih konzultacija, sutra smo u Vukovaru u Gradskoj vijećnici, i onda idu dalje i regionalne konzultacije i konzultacije u Hrvatskoj. U rujnu će biti forum u Zagrebu, u prosincu u Sarajevu i predajemo cijeli prijedlog vladama 1. lipnja 2011. godine. I ako imate i poslije ovog našeg razgovora neku misao, želite još nešto dodat tome što ste rekli, pošaljite nam to svakako pismom, mejlom ili nas naprosto nazovite telefonom. Pa ću evo ja pustiti mikrofon u optičaj u krug.

Draga Solar: E sad. Ja, recimo, moja primjedba na rad regionalne komisije. Ja počinjem od članka 1. Definicija je znači „utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima...“ i sad da ne čitam dalje šta to znači, i dođem do članka 36. - uloga REKOM-a u kaznenom procesuiranju. Sve razmišljam šta na kraju, recimo komisija obavi taj posao i radi ove stvari koje su predviđene člankom 36. "predloži osuđenog izvršioca za djelomično pomilovanje, ublažavanje kazne" i tako dalje iako to samo predloži. To se meni uopće ne sviđa i mislim da nije mandat komisije za tako nešto i bojim se da bi rad komisije bio obezvrijeđen na način kako će to pojedinci gledati. Uvijek se to nekom neće dopasti. Ja bih pustila da pravosuđe radi svoje, a komisija da ostaje u mandatima opisanim u definiciji. To je to.

Branislav Vorkapić: Pa nemam ništa otprilike konkretno na ovaj nacrt statuta, šta sam imao sam rekao, iako kažem, taj organizacijski dio meni je malo u ovom trenutku haotičan. Predložio sam da se napravi jedan dijagram da se malo tu pokušaju stvari pojednostaviti. I pitanje izbornih povjerenstva. Definitivno mislim da nema potrebe na taj način, taj cijeli sustav postaviti u svakoj članici - devetoro članova komisija. Ministri biraju tri, pa onda ovi biraju tri, pa javnim pozivom i tako dalje. Njih, nažalost, nema previše, ali ni pojedinci. Znači, postoji dovoljno prostora da se i među njima provede određeni postupak, u odnosu na njihovu zainteresiranost i tako dalje.

Miljenko Turniški : Pa ja bih se složio s ovima koji su rekli da je osnovni cilj utvrđivanje činjenica ili je to što se tiče metodologije, znači javna slušanja to je sasvim dovoljno zahtjevno i sasvim dovoljno u smislu ako može pridonijeti jednom stvaranju atmosfere racionalnosti. Dakle, racionalno gledanje, da bude što manje emocionalne pristranosti koja je dosta uobičajena na svim ovim terenima. Tko god je šetao po regiji, pa kad god ste u Srbiji, osjetite da ste u Srbiji, kad ste u Bosni, osjetite da ste u Bosni, kad ste u Hrvatskoj, osjetite da ste u Hrvatskoj, dakle ako možemo doći do jedne, ponavljam, racionalne i objektivne atmosfere, to je već dovoljno, a neka sudovi rade svoje. Znači, ako uspijemo u ovom stvaranju atmosfere racionalnosti, onda će i sudovi biti u jednom ambijentu kada će biti lakše raditi svoj posao. U svakom slučaju, ovo što komisija treba napraviti je važna stvar i, evo, ako budemo i mi ovdje koji jesmo, sada ili ubuduće mogli pomoći, to će nam stvarno biti drago. Imamo ružna iskustva iz povijesno sličnih situacija, kada se stvari ne obave na vrijeme, i onda postanu predmet manipulacija. U svakom slučaju sretno i svaka čast svakome onome tko se toga doista, kvalificirano, i voljno prihvati.

Nikoleta Poljak: Ja ću ipak nešto reći kratko. Prvo ću se zahvaliti svima što su došli i što ste zaista posvećeno pristupili ovom dokumentu, a ono što bih rekla u svoje ime je da su meni ovo treće konzultacije na istu temu. I ono što primjećujem i što mi zaista daje neku vjeru i povjerenje da će se proces do kraja provesti je to da su ljudi koji dolaze iz vrlo različitih i sektora i s različitom obrazovnom pozadinom i različitim godina dali vrlo slične komentare na ovaj dokument. Na gotovo iste stvari su reagirali sa istim pitanjima, sa istim prijedlozima, kako promijeniti, postoji možda nekoliko točaka koje su više diskutabilne, kao što je recimo sastav, ali čini mi se da što se tiče nekakve svrhe, smisla postojanja, ljudi koji su se okupili oko ove inicijative, zaista žive istu ideju. I evo, to je nešto što mene motivira i daje nekakvu podršku, unutrašnju, da nastavimo svi zajedno ovo raditi. Eto, hvala vam još jedanput što ste došli danas.

Tomislav Hajduković: Tomislav Hajduković, Hrvatska udruga logoraša. Pa nisam se htio javljati, no međutim evo sad ću ipak nešto reći, ali za cjelokupno. Sa ciljevima i sa zadacima, moje osobno mišljenje u 50 posto se toga ne slažem. Druga stvar što se tiče pravosuđa, isto

mislim da je tu jedna velika greška. U dosta, pa možda jedno 50-tak puta sam svjedočio protiv ratnih zločinaca i nisam imao priliku da ja kažem moju presudu jer to ih i ne zanima. Znači, pravosuđe je to koje odlučuje o tim stvarima. I mislim radna skupina bi trebala ipak sjesti možda više sa ljudima koji su to prošli, pa onda donijeti neku odluku. A isto tako bih se i malo osvrnuo na ovo ko bi bio u tih 20, 21. **Mislim da ta stručna sprema ne bi trebala igrati ulogu, je li visoka ili viša stručna sprema, to je mislim nebuloza.** Uzmimo samo primjer gospođe Štefice Krstić, ona je hodajuća enciklopedija, i ja mislim da takve nema u Hrvatskoj, a možda ni u dijelovima bivše Jugoslavije, i da takve ljude treba uzimati i za primjer, a i za takve stvari, i tek se onda može dovesti do prave istine. Hvala lijepo.

Veslinka Kastratović: Pa ja ću samo kratko u stvari. **Cijela ova priča sa REKOM-om meni je utoliko motivirajuća što ja vidim šansu da u REKOM-u žrtva progovori, da se ne osjeća ponižena.** S obzirom da ja pratim suđenja za ratne zločine, i to u regiji sam počela pratit, često puta na sudovima, nažalost, nije mjesto gdje će žrtva osjećat satisfakciju koliko god ona svjedočila, gdje god svjedočila, u kojim god postupcima. Rijetki su postupci u kojima žrtva može dobit satisfakciju. To je, nažalost, na svim sudovima - on utvrđuje materijalnu istinu. To mi pravници znamo, a to može biti tek dio jedne priče. Sud osim onoga o čemu on usko sudi ne zanima što se to u tom nekom kontekstu događalo. Koliko god je sudac u Beogradu pokušao dat širi kontekst šta se to na Ovčari dogodilo, pa i Veleprometu, to je jedna štura priča. A ta štura priča ima sudbine 200 ljudi koji su ekshumirani iz one grobnice. To je, dakle, najšturije. Nitko ne zna što je prethodilo smrti Ružice Markobašić, ni njezinog nerođenog djeteta Mi smo saznali da je ona ubijena, a ono stravično prije ubojstva to nismo saznali. To smo mogli tek čuti. Dakle, ja vidim ovdje po prvi put šansu da se žrtva ne osjeća loše i da se ne osjeća ponovno ubijena ili zlostavljana i zato mislim da je ovo važno. A drugo, to je poruka i ljudima da ono što su učinili, bez obzira hoće li to jednog dana biti procesuirano ili ne, neće svi zločini nikada, nažalost, biti procesuirani, ali da ne mogu, ne mirno spavati nego da jednostavno ne mogu sa tim spavati. Ja osobno duboko vjerujem da i kod ljudi koji su činili zločine ipak negdje postoji savjest i da se negdje duboko kaju. REKOM može biti mjesto gdje će i počinitelj doći i bez obzira da li je suđen ili ne, ali duboko kao čovjek, priznati ono što je napravio. I zato ja vidim tu šansu. Često sam slušala od svojih roditelja priče iz Drugog svjetskog rata, oni su, doduše, tada bili djeca, ali bile su bolne. Ti ljudi nisu nikada nikome mogli ispričati priče koje su znali. Nije bilo mjesta gdje bi neko nekog slušao. U obitelji se slušalo, i to je ono što je bilo loše. Ja mislim da je ovo šansa da nešta popravimo, zato duboko vjerujem u ovu priču. Svaka se priča može iskrenuti i REKOM može jednoga dana ne bit ono što mi očekujemo, ali ja iskreno vjerujem da će biti mjesto za žrtvu da se ona ne osjeća ponovno žrtvom, nego da dobije dostojanstvo koje joj je toliko potrebno i neki prostor gdje će ju se cijeniti, a gdje ju se neće ponižavati ili joj se reći što si zaslužila, to si i dobila. Hvala.

Božana Vincetić: Ja bih se složila sa gospođom Kastratović koja je jako dobro izrazila ono što mi ovdje prisutni očekujemo, jer smatram osobno da je to jedan veliki proces koji će zaokružiti ta događanja i povijesno i opće.

Slavko Kecman: Evo ja samo ukratko. Vi iznosite više tehničke primjedbe. Sasvim normalna stvar, uloga i značaj jeste taj, i tu nitko nema potrebe nit nitko to dvoji, međutim bitni su neki elementi. Prvo, bitan element da bi to financirali je da se pregovora dobro, da se to dogovori da bi se to isfinanciralo, da ne dođemo u situaciju da to krene, da to možda počne da radi, pa da bivaju neka finansijska druga ograničenja pa da to stane na pola puta. Onda sve te priče opet neće imati nikakav značaj. I još samo jedno. Pazite, spomenite malo član 1. i član 36. Naprosto pazite oni se čak i nadopunjuju. Znaete zašto? Jer gledajte ovako: opet ponavljam, REKOM obavi toliki veliki posao, ipak je veliki posao, i na kraju mu se ne da mogućnost

nikakve inicijative u kaznenom postupku, i preporuku. Znae šta je preporuka? Svi mi znamo šta je preporuka. Tu ne dvojimo. Međutim, ako bi se njemu dala neka uloga u kaznenom procesuiranju, u tom smislu da nešto predlaže, to ipak ima neko značenje i onda će se možda i ono što je kolegica maloprije govorila i postići neki efekat jer zaista, što kaemo, trgovina. Sasvim je normalno da ako netko da podatke što su značajni za otkrivanje zločina i tako dalje, pa da se nagradi, logički se posvetit i njegovoj ulozi. Tako da smatram da se članovi 1. i 36. ipak nadopunjuju i mislim da nikako ne bi smjeli iz nacrtu izbaciti te elemente iz člana 36, jer zaista REKOM mora nakon svog tog rada svog koji bude uradio biti u mogućnosti da neke predloge da, ne samo državnici nego i onima koji o tom najviše vode brigu, a to su tužilaštva. To izvršavaju sve tužilaštva.. Tužilaštva, samo oni, ili kako mi kaemo, Državno odvjetništvo. Ja kaem ova ideja kao ideja jako je dobra, samo kaem bitno je dobro isfinancirati, poštivat ove odredbe i da se zaista tu već vide neki efekti. Zaista da ovaj incident više ne dopustimo, pa tri, četiri puta već se nama to dešava. Pa ljudi moji, onda u nama nešto nije u redu, a ne samo u drugima. Eto, hvala vam, toliko.

Eugen Jakovčić: Ja vam se svima zahvaljujem. Zahvaljujem se kolegama iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava, kolegici Poljak, i jako je poticajno danas bilo. Drago mi je što su tu, nadam se da se drugi neće ljutit, gospođa Marija Lovrić i gospođa Štefica Krstić, i gospodin Tomislav Hajduković, predstavnici žrtava. I upravo taj proces je i radi njih, velikim dijelom, tako da drago mi je što ste i vi danas bili sa nama i što ste tu i što nas pratite. Zahvaljujem se i Vesni Teršelić. Ovo je dosta iscrpljujuće, ali nastavljamo sutra u Vukovaru i bit ćemo i u Kninu krajem kolovoza, i naravno pripremamo veliki forum u Zagrebu gdje će zapravo centralno mjesto u raspravi biti upravo svi argumenti prikupljeni do foruma i na forumu. Prema tome vidimo se u Zagrebu krajem rujna.

Štefica Krstić: Evo ja bih se na kraju zahvalila što sam bila pozvana, i drago mi je što sam nazočna i na ovim konzultacijama iako sam bila od samog početka. Nacrt sam pročitala i zbog toga sam i došla ovdje i slušala sam pozorno danas ovo sve, i drago mi je da ste se ovako organizirali i da želite ovo postići, ali negdje, imam neku sliku, neku viziju da ovo sve iza mene što je proteklo svih ovih devetnaest godina rada, ali na terenu, negdje se bojim kako to sve prikupiti i to sve odraditi. Ja sam sad pri kraju jedne knjige koju radim već dvije godine, prikupljam podatke, i znam kako je to teško prikupljati, ali ne treba odustati. Samo mogu reći iščitavajući i slušajući ovo sve danas o ovom nacrtu što vi želite radit, kako radit, tko će sve to radit. Pa onako gledajući, sve to mi imamo već u Hrvatskoj. Sve tu postoje državne institucije, postoje udruge. Šta vi mislite da smo mi od 1991. godine, Udruga obitelji nestalih, sjedili skrštenih ruku? Nismo. Imamo mi i filmova i knjiga napisanih i podataka. Ne malo, brdo jedno. Evo imam tu jednu brošuru gdje ima poginulih. Evo, to vam je hrvatska mladost, ima ih preko 700 ovdje, sa svakom obitelji sam ja razgovarala. Ja znam što je raditi. To je mukotrpno radit, ali je to istina. Mi trebamo istinu saznat, ono što nije saznato, ali mislim da će bit jako teško. Ovdje se spominju grobna mjesta, tog je jako malo, jer mi imamo na Mirogoju blizu 600 tijela ekshumiranih koji nisu identificirani. Imamo u Osijeku u masovnoj grobnici 120 tijela, od 1996. godine koji su ekshumirani na ovamo. I nisu identificirani. A kaemo, tražimo 1.050 i ne znam koliko još, sa Srbima tražimo blizu 2.000 u Hrvatskoj. Pa se sad pitamo gdje ćemo mi nać te grobnice? Pa imamo mi grobnicu sa tim tijelima, ali treba pritisnut one koji to rade i one koji primaju plaću za to. To treba identificirat i dat obiteljima da se to riješi, a ne da se prića: „Mi radimo, mi tražimo, nemamo informaciju.“ Ma imamo tijela ovdje. To treba pritisnuti. Informacije postoje, postoje snimci, sve mi imamo. Samo to razne institucije koje rade, radi svaki za sebe. Vi biste to htjeli sad objedinit. Ja vam se divim i slobodno ću reć dao vam Bog snage, ljubavi i volje da to zaista istjerate do kraja. Od mene ćete imat, ono što ja imam, a nije malo. I budite uporni, samo se bojim da ste preveliki zalogaj

uzeli. Da ste uzeli jedan dio koji je najbitniji u Hrvatskoj, ili u regiji, koji je najbolniji, koji je najteže raditi, pa da se tu svi ujedini i da na tome radimo, ali na ovako puno segmenata, toliko puno uzeti sa dvije godine rada - ja ću vam se diviti ako napravite pola od toga. Negdje osjećam da je to pretežak i prebolan rad. Ako ga vi nećete raditi sa osjećajem i sa ljubavlju, onda nećete ništa napraviti. Onda ćete samo lutati, pisati dopise, slati mejlove, sastajati ćete se, a od tog nema koristi. Treba pomalo, segment po segment. I bilo bi bolje da je manje toga obuhvaćeno i da se na to vrši pritisak, ono što je najbolnije i ono što je najkompliciranije raditi da se pomogne obiteljima. To je za mene, kao majku koja sam tražila devet godina sina, znam što je to i znam šta je kad se nađe. To je velika stvar i treba tim obiteljima pomoći. A suditi ćemo, imamo vremena. Nije se sudilo ni od Prvog ni od Drugog svjetskog rata pa nek se još pričekaj koja godina od ovoga. Ali ono što je najbolnije za obitelji, dajte jednu satisfakciju, jedan mir, jedan spokoj. Roditelji umiru, ne nalaze svoju djecu. Mislim da je to nešto najteže. Eto ja bih voljela u tom segmentu da počnete prvo i da prikupljate što god možete podataka i da pritišćemo Vladinu Komisiju za traženje nestalih, i Republiku Hrvatsku, Vladu koja je potpisala ugovore sa ostalim državama da moraju razmijeniti sve informacije koje imaju, i u tome ustrajati i pratiti to. Jer to je sve stalo, i to se više ne radi kao što se nekad radilo. Dok se radilo, onda se nešto i pronalazilo, sad više ništa. Hvala vam lijepo.

Vesna Teršelič: Puno hvala na potpori ovoj inicijativi i sve prijedloge koje još imate, koje niste rekli, napišite ih ili dođite na forum, na neke druge konzultacije i kažite ih. Pošaljite nam. Dakle, jako je bitno čuti glas, i bitno je da skupa kritično sagledamo kako se može ovaj prijedlog statuta unaprijediti. Hvala svima. Sutra ćemo, dakle, biti u Vukovaru. Želim vam dobar put kući.